

RAPORT MERYTORYCZNY I FINANSOWY

FUNDACJI POGRANICZE

ZA ROK 2019

Siedziba Fundacji

16-500 Sejny, ul. Piłsudskiego 37

Biuro Fundacji

16-500 Sejny, Krasnogruda 14

tel. 87 5650369

e-mail: fundacja@pogranicze.sejny.pl

www.pogranicze.sejny.pl

Bank i numer konta Fundacji

PKO SA II O/Suwałki

16-400 Suwałki, Kościuszki 72

nr konta: 95 1240 3363 1111 0000 2800 3579

Data rejestracji

5 czerwca 1990 r.

numer KRS

0000178248

numer identyfikacyjny w systemie REGON

P-005411430-95000000

59-2-834-79249

Zarząd Fundacji

Krzysztof Czyżewski – Prezes

Bożena Szroeder – Członek Zarządu

Wojciech Szroeder – Członek Zarządu

Małgorzata Sporek-Czyżewska – Członek Zarządu

Większość programów realizowanych w Międzynarodowym Centrum Dialogu w Krasnogrudzie prowadzona jest w partnerstwie z Ośrodkiem „Pogranicze – Sztuk, Kultur, Narodów” w Sejnach.

Spis treści

WSPÓŁPRACA Z UNIWERSYTETAMI I MIĘDZYNARODOWE PROGRAMY EDUKACYJNE	5
CZŁOWIEK POGRANICZA 2019 – IRENA VEISAITĖ	13
ŚWIĘTO MOSTU	15
KOLEKCJA FILMOWA OPOWIEŚCI POGRANICZA. RODZINNE SKARBY	16
PRACOWNIE KRASNOGRUDZKIE	19
SILVA RERUM	25
KAWIARNIA LITERACKA „PIOSENKA O PORCELANIE”	30
PROGRAM REZYDENCYJNY IM. MARII I KAZIMIERZA BRANDYSÓW	32
PROGRAM MIŁOSZ	33
OFERTA EDUKACYJNA MCD	35
PREZENTACJE, WYKŁADY, DEBATY I INICJATYWY Z UDZIAŁEM POGRANICZA	37
PROGRAM WYDAWNICZY	39
RAPORT FINANSOWY	47

WSPÓŁPRACA Z UNIWERSYTETAMI I MIĘDZYNARODOWE PROGRAMY EDUKACYJNE

Pogranicze prowadzi intensywną, różnorodną współpracę z wieloma instytucjami i środowiskami akademickimi – New School University w Nowym Jorku, Rutgers University, Yale University, Syracuse University, Chicago University, Uniwersytetem Bolońskim, Instytutem Kultury Polskiej i Kolegium Artes Liberales na Uniwersytecie Warszawskim, Oranim Academic College w Izraelu, Europejskim Uniwersytetem Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, Centrum Badań Humanistycznych Uniwersytetu im. I. Franka we Lwowie, Uniwersytetem Witolda Wielkiego w Kownie, Instytutem Filologii Polskiej i Kołem Naukowym Filozofów na Uniwersytecie w Białymstoku. Współpraca ta obejmuje szkoły letnie, staże, wizyty studyjne, warsztaty, gościnne wykłady i prezentacje.

Pogranicze zapraszane jest też przez niektóre uniwersytety do współtworzenia ich programu, zarówno badawczego jak i nauczania, a w konsekwencji ustanowienia semestralnych zajęć prowadzonych na bazie doświadczeń i wiedzy Pogranicza, które stają się częścią uniwersyteckiego curriculum. Tak się dzieje obecnie na Wydziale Sztuk Performatywnych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Rutgers oraz na Wydziale Nauk Politycznych Uniwersytetu Bolońskiego.

W Krasnogrudzie odbywają się już cyklicznie wizyty studyjne i staże grup studenckich między innymi z uniwersytetów Oranim Academic College of Education z Izraela oraz Syracuse University w USA, których nowatorski, interdyscyplinarny program łączy praktykę pracy kulturowej i artystycznej z budowaniem nowej refleksji w tej dziedzinie. W ramach tych programów studenci zapoznają się z codzienną praktyką Pogranicza, w szczególności z działaniami edukacyjnymi, zapraszani są do współtworzenia artystycznych pracowni i udziału w seminariach i debatach dotyczących współczesnej idei wspólnotowości w obszarach wielokulturowych pogranicz.

SYMPOZJONY Z CYKLU „CZYTANIE DRUGIEGO”

*Filozof współczesny, który nigdy nie miał poczucia,
że jest szarlatanem, to umysł tak płytki, że dzieła jego
nie są pewnie warte czytania.*

Leszek Kołakowski

Sympozjony z cyklu „Czytanie Drugiego” odbywają się co roku w Międzynarodowym Centrum Dialogu w Krasnogrudzie, w gościnnych przestrzeniach Dworu Miłosza. Zajęcia, prowadzone w formie konwersatoriów poświęcone są współczesnym odczytaniom idei wybitnych myślicieli, silnie rezonujących z wyzwaniem, przed którymi stoją ludzie pogranicza. Każdemu sympozjonowi patronuje wybrany „przewodnik myśli”, którego postawa i twórczość stanowią ten ważny „punkt z którego patrzysz” (Miłosz, *Traktat moralny*). Dotychczas byli to Tony Judt, Zygmunt Bauman, Leonidas Donskis i Leszek Kołakowski.

Tegoroczna, czwarta edycja zatytułowana była „MIŁOSZ CZYTA Fiodora Dostojewskiego – Simone Weil – Lwa Szestowa” i odbyła się w Krasnogrudzie w dniach 5–10 sierpnia 2019.

Tym razem przewodnikiem „Czytania Drugiego” był Gospodarz miejsca na pograniczu polsko-litewskim w Krasnogrudzie, Czesław Miłosz. Jego przewodnikami w medytacyjnej podróży za głosem daimoniona i po linii powrotu byli m.in. Dostojewski, Weil i Szestow. Jego wykłady o autorze „Biesów” na Uniwersytecie Berkeley przyciągały tłumy, znany jest jego wstęp do angielskiego wydania „Braci Karamazow”, które to dzieło włączył do mapy możliwych ścieżek wyjścia z krainy wykorzenia i erozji wyobraźni religijnej opisanej w „Ziemi Ulro”. Dostojewskiego pomagał mu głębiej zrozumieć Lew Szestow, którego filozofię z ducha Hioba cenił wysoko, będąc jednocześnie pionierem wprowadzania jego myśli w orbitę powojennej kultury polskiej i europejskiej, poświęcając mu tłumaczone na wiele języków eseje „Szestow albo czystość rozpacz”. Podobnie pionierską pracę wykonał Miłosz nad dziełem Simone Weil, której życie i twórczość poznał

dzięki paryskim przyjaciółom Józefowi Czapskiemu i Albertowi Camus. Przełożył na polski i opracował „Wybór pism” Weil, który ukazał się nakładem paryskiej „Kultury” już w 1958 roku. To po niej odziedziczył przekonanie, że „dystans jest duszą piękna”. Podczas świętowania w Krakowie 75. Urodzin Leszka Kołakowskiego, Miłosz powiedział:

Dla „człowieka z podziemia” Dostojewskiego zło świata to „dwa razy dwa równa się cztery”. Także Wielki Inkwizytor widzi matematyczną konieczność, determinizm świata i woli pogodzić się z nim, niż zawrzeć Chrystusowi, wobec tych praw bezsilnemu, który nie chciał wszak zmienić kamieni w chleb.

W XX wieku nastąpiło coś dziwnego, mianowicie uświadomienie sobie niesłychanej problematyczności granicy, która ma oddzielać człowieka od reszty istot żywych. Jest to wielkie teologiczne zagadnienie, dlatego że dotychczas człowiek tylko był tym, któremu dano panowanie nad światem, był obdarzony duszą nieśmiertelną, natomiast reszta stworzenia była mu poddana. Dzisiaj ta granica jest zatarta i myślimy w kategoriach determinizmu, obowiązującego wszelkie istoty żywe, zarówno cały świat przyrody, jak i człowieka. Myślę, że jeżeli Diabeł jest tak potężny, jak pisze Leszek Kołakowski, tutaj pojawia się coś naprawdę diabelskiego: w naszej świadomości, w naszym traktowaniu świata czynnik woli, tak ważny dla koncepcji grzechu pierworodnego – został zredukowany. Oczywiście przyznaję się, że w tym co mówię, jestem pod wpływem niektórych pisarzy, jak Lew Szestow, który uważał, że cała filozofia robi dobrą minę do złej gry i zaleca poddanie się konieczności, przeciwko której nic nie da rady, bo przeciwko „dwa razy dwa równa się cztery” nie można się buntować. Ale dla Szestowa Bóg był ponad i nie obowiązywało Go to ograniczenie. Jestem też pod wpływem Simone Weil, dla której wszystko w życiu człowieka i przyrody było poddane determinizmowi, a wyjątek stanowiło drobne ziarno gorczyczone łaski, pozwalające wydobyć się z tej konieczności. Dla Weil Oświęcim byłby wynikiem praw tego świata, a nie kaprysem Boga albo Diabła.

Dialogi prowadzili: Krzysztof Czyżewski, Jarosław Hrycak, Marci Shore, Timothy Snyder. Uczestnikami sympozjonu, prowadzonego w językach angielskim i polskim, byli „burzyciele spokoju” z Ukrainy, Litwy, Stanów Zjednoczonych i Polski.

DISTERRMEM (DISPUTED TERRITORIES AND MEMORY)

Trzyletni międzynarodowy program badawczy, w którym Fundacja Pogranicze jest jedną z organizacji partnerskich. Liderem projektu jest Uniwersytet w Bath (Wielka Brytania). Pozostali partnerzy to: Uniwersytet Warszawski, Narodowa Akademia Nauk w Armenii, Forman Christian College z Pakistanu i Fundacja Educational and Cultural Bridges z Armenii. Projekt finansowany jest w ramach europejskiego programu Horyzont 2020.

Celem projektu jest stworzenie forum współpracy i wymiany dla naukowców, pracowników organizacji obywatelskich i praktyków kultury z Polski, Armenii, Pakistanu i Wielkiej Brytanii, którzy zajmują się refleksją i praktyką w obszarze pamięci terytoriów i społeczności postkonfliktowych.

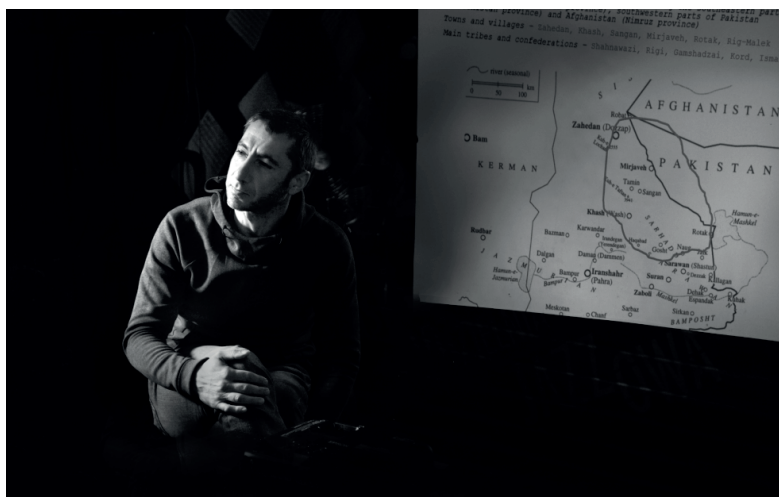
Działając w trzech kluczowych regionach (Europa, Azja Południowa i Kaukaz Południowy), projekt koncentruje się na czterech kluczowych poziomach

analizy i wzajemnych relacjach między tymi poziomami: roli grup społeczeństwa obywatelskiego i organizacji pozarządowych (NGO), roli praktyków kultury; roli państw narodowych i roli organizacji regionalnych w zarządzaniu konkurującymi wspomnieniami o spornych terytoriach. Projekt ma również na celu promowanie przykładów najlepszych praktyk, które będą odpowiednie dla decydentów, organizacji społeczeństwa obywatelskiego, praktyków kultury i badaczy akademickich w różnych kontekstach.

W ramach działań projektowych, do Krasnogrudy przyjeżdżają na pobyty rezydencyjne naukowcy z Armenii i Wielkiej Brytanii. Korzystają oni ze zbiorów Centrum Dokumentacji Kultur Pogranicza pracując nad swoimi tematami badawczymi ale też poznają pracę Pogranicza. Weronika Czyżewska-Poncyłjusz odbyła dwumiesięczny pobyt badawczy na Uniwersytecie w Bath w okresie lipiec–sierpień 2019. Pogranicze uczestniczy i współorganizuje konferencje, szkoły letnie i warsztaty dla uczestników projektu. W ramach projektu prowadzone są wspólne badania i planowane są wspólne publikacje. Konferencja podsumowująca cały program planowana jest w 2021 roku w Międzynarodowym Centrum Dialogu w Krasnogrudzie.

W pierwszym roku działań projektowych uczestnicy skupili się przede wszystkim na kompleksowym badaniu i zrozumieniu aktualnego stanu wiedzy na temat pamięci na pograniczach. Naukowcy przeprowadzili kompleksowe przeglądy literatury (wyszukiwania i oceny istniejących opublikowanych badań i komentarzy) na temat roli państw narodowych, organizacji regionalnych, grup społeczeństwa

obywatelskiego i praktyków kultury w zarządzaniu wspomnieniami o spornych terytoriach. Wyniki tych przeglądów zostały poddane ewaluacji na pierwszej międzynarodowej konferencji zespołowej w listopadzie 2019 r. na Uniwersytecie w Bath w Wielkiej Brytanii. Zostaną one opublikowane na stronie internetowej projektu w styczniu 2020 r. Te wstępne ustalenia zapewnią podstawę dla drugiego etapu projektu – pracy międzynarodowych zespołów badawczych nad wspólnymi artykułami naukowymi.

Pozostałe wydarzenia w pierwszym roku projektu pojedyncze seminaria, wykłady i debaty organizowane przez poszczególnych partnerów projektu z udziałem badaczy przebywających w tych instytucjach na pobytach rezydencyjnych oraz konferencja i warsztat dla uczestników projektu i zaproszonych gości, które odbyły się w październiku na Uniwersytecie Warszawskim.

Warsztat „Pamięć na pograniczach w perspektywie porównawczej”

W dniach 14–15 października naukowcy z DisTerrMem z sześciu organizacji partnerskich przyjechali do Polski, aby spotkać się i z udziałem grupy liderów społeczeństwa obywatelskiego z Polski, Litwy i Niemiec przedyskutować kierunki działań w ramach projektu i planowanych badań. Wydarzenie było interaktywnie transmitowane na żywo i dzięki temu zainteresowane osoby, które nie mogły wziąć udziału osobiście, nadal mogły być obecne.

Był to pierwszy z dwóch zaplanowanych warsztatów dla zainteresowanych stron projektu (drugi odbędzie się w Brukseli w grudniu 2020 r.). Celem tych dwóch wydarzeń jest zgromadzenie badaczy DisTerrMem oraz szeregu praktyków i organizacji zajmujących się kwestiami dotyczącymi dziedzictwa i pamięci na spornych terytoriach, aby omówić cele projektu i skonsultować się z przedstawicielami różnych środowisk na temat rozwoju projektu jako całości pod względem osiągnięć, które będą wartościowe w pracy naukowej, ale również społecznej i kulturowej.

W tym roku na pobytach rezydencyjnych w Międzynarodowym Centrum Dialogu byli:

- dr Vahe Boyajian z Instytutu Archeologii i Etnografii w Erewaniu. Jest on antropologiem specjalizującym się w obszarze Azji Centralnej i Kaukazu.
- Profesor David Clarke ze Szkoły Języków Nowożytnych na Uniwersytecie w Cardiff University, który wykłada również w Katedrze Polityki, Języków i Studiów Międzynarodowych na Uniwersytecie w Bath. Jego badania koncentrują się na polityce i kulturze pamięci w Niemczech i Polsce.
- Hranush Kharatyan z Instytutu Archeologii i Etnografii w Erewaniu. Jest ona armeńską etnografką, której zainteresowania badawcze obejmują studia kaukaskie, mniejszości etniczne, językowe i społeczne, kulturę społeczną społeczeństw przejściowych i kulturę ludową Armenii.
- Ruzanna Tsurian z Instytutu Archeologii i Etnografii w Erewaniu. Jej główne zainteresowania badawcze dotyczą dziedzictwa kulturowego, nacjonalizmu, badań nad płcią i antropologii żywności.

Na bieżąco o postępach projektu informuje blog: www.disterrmem.eu, na którym można też znaleźć relacje badaczy z pobytów w Pograniczu.

MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM POŚWIĘCONE TWÓRCZOŚCI CZESŁAWA MIŁOSZA W PIĘTNASTĄ ROCZNICĘ ŚMIERCI POETY, KRAKÓW 3-4 PAŹDZIERNIKA 2019

Fundacja Pogranicze była jednym z partnerów w projekcie Międzynarodowego sympozjonu poświęconego twórczości Czesława Miłosza. Konferencja ta zorganizowana została w Ośrodku Badań nad Twórczością Czesława Miłosza na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego przy wsparciu Krakowskiego Biura Festiwalowego. W programie wydarzenia był wykład Krzysztofa Czyżewskiego zatytułowany „Rodzinna Europa XXI wieku”, projekcja filmu „Dolina Issy” – na podstawie spektaklu zrealizowanego w Krasnogrudzie przez zespół teatralny Ośrodka „Pogranicze – sztuk, kultur, narodów” ze słowem wstępnym Małgorzaty Sporek-Czyżewskiej oraz „Gwiazda Piołun”. Debatę wieńczącą sympozjum o poezji, nauce i wyobraźni religijnej z udziałem Ireneusza Kani, Krzysztofa Meissnera, Henryka Paprockiego i Joanny Zach, prowadził Krzysztof Czyżewski.

OBJAZD NAUKOWY STUDENTÓW KATEDRY STUDIÓW INTERKULTUROWYCH EUROPY ŚRODKOWOSCHODNIEJ WYDZIAŁU LINGWISTYKI STOSOWANEJ NA UNIWERSYTECIE WARSZAWSKIM

W ramach programu realizowanego we współpracy z Katedrą Studiów Interkulturowych Europy Środkowo-Wschodniej na Wydziale Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego w dniach 28 lutego – 3 marca Pogranicze gościło studentów i wykładowców związanych z tym kierunkiem studiów. Podczas trzydniowej wizyty studyjnej wzięli oni udział w spotkaniach, warsztatach i prezentacjach w Sejnach i Międzynarodowym Centrum Dialogu w Krasnogrudzie. Poznawali oni warsztat pracy Pogranicza poprzez prezentacje praktyk artystyczno-edukacyjnych oraz zajęcia seminaryjne. Wizyta ta zainicjowała współpracę, którą obie strony pragną kontynuować i rozbudowywać w kolejnych latach.

WIZYTA STUDYJNA UNIWERSYTETU PENN STATE

W dniach 6–7 marca Pogranicza odwiedziła grupa amerykańskich studentów i wykładowców z Uniwersytetu Penn State. Warsztaty i spotkania z zespołem Pogranicza były częścią objazdu naukowego współorganizowanego przez Szkołę Główną Handlową w Warszawie i Uniwersytet Penn State dla uczestników kursu o kulturze jidysz. Tematem przewodnim była obecność tej kultury w działaniach edukacyjnych i artystycznych we współczesnej Polsce i Litwie.

(RE)VIEWING EUROPEAN STORIES

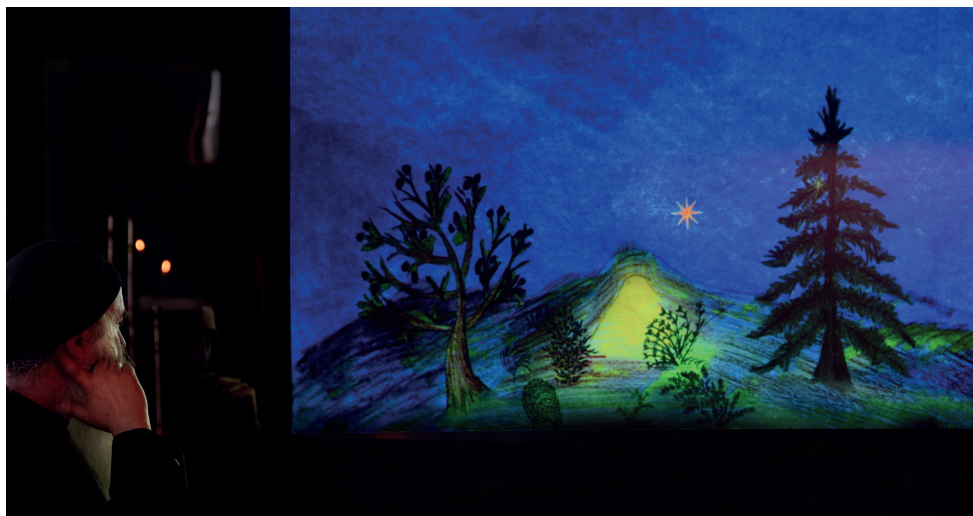
Międzynarodowy program edukacyjny, którego celem jest opracowanie interaktywnych materiałów edukacyjnych poświęconych mniej znanej historii Europy dla uczniów i nauczycieli. Koordynowany przez Fundację EUscreen, finansowany przez Fundację Evens i wspierany tematycznie przez EUROCLIO, projekt koncentruje się na zmianie granic i migracji grup i osób w wyniku regionalnych, krajowych lub międzynarodowych konfliktów w Europie. Ambicją projektu jest stworzenie szeregu angażujących i interaktywnych działań edukacyjnych prowokujących krytyczne myślenie, wykorzystujących materiały źródłowe w formie cyfrowej i kształcących umiejętności korzystania z mediów. Pierwsza, testowa edycja projektu skupia się na trzech europejskich pograniczach: Mostarze, Katalonii i pograniczu polsko-litewskim. Pogranicza zaangażowane jest w tworzenie tekstów i materiałów audiowizualnych poświęconych temu ostatniemu tematowi.

Zespół składający się z praktyków archiwów, historyków i pedagogów oraz ekspertów zewnętrznych zebrał się 30 i 31 października w Narodowym Archiwum Filmowym – Instytut Audiowizualny / FINA (Warszawa, Polska), aby rozpocząć projekt i wypracować metody współpracy.

Pierwsze wersje beta ćwiczeń zostaną przetestowane z europejskimi nauczycielami historii w kwietniu 2020 r. Na dorocznej konferencji EUROCLIO w Serbii.

WIZYTA STUDYJNA DLA ORGANIZATORÓW FESTIWALU FILMÓW ANIMOWANYCH W NIZKOZI

W dniach 16–18 kwietnia w Sejnach i Krasnogrudzie odbyła się wizyta studyjna grupy organizatorów Festiwalu Filmów Animowanych w Nizkozi w Gruzji.

Liderem tej grupy jest Biskup Isaia, który prowadzi szkołę artystyczną im. św. Aleksandra Okropiridze dla dzieci z wiosek gruzińskich i pracuje ze społecznością po obu stronach nowej Gruzjińsko-Rosyjskiej granicy. Szkoła ta poprzez sztukę pomaga dzieciom radzić sobie z doświadczeniem wojny. Od 2011 roku organizuje też, wraz z współpracownikami, Festiwal Filmów Animowanych w Nikozi, w którym uczestniczą mieszkańcy całego regionu Gori i międzynarodowi goście.

Celem wizyty w Pograniczu było nawiązanie długofalowej współpracy między dwoma zespołami i wzajemna prezentacja pracy. Zaprezentowane przez zespół Pogranicza praktyki i narzędzia edukacyjne posłużyły jako inspiracja i pomoc dla twórców festiwalu, którzy pragną go rozwijać i wzbogacać o całoroczną ofertę edukacyjno-artystyczną dla społeczności lokalnej, w której pracują.

Zaplanowana została też wizyta i prezentacja praktyk Pogranicza w Gruzji, podczas festiwalu.

CZŁOWIEK POGRANICZA 2019 – IRENA VEISAITĖ

„Pogranicze” od dwudziestu już lat przyznaje tytuł Człowieka Pogranicza, pragnąc nagrodzić i spopularyzować dzieło współczesnych „budowniczych mostów”. Dotychczas tytuł ten otrzymali Jerzy Ficowski, Tomas Venclova, Arvo Pärt, Bohdan Osadczyk i Claudio Magris. W jubileuszowym 2019 roku tytuł Człowieka Pogranicza otrzymała Irena Veisaitė – litewska intelektualistka, badaczka, krytyk teatralny i obrończyni praw człowieka.

Z wielką radością mam zaszczyt ogłosić, że w jubileuszowym 2019 roku tytuł Człowieka Pogranicza otrzymuje Irena Veisaitė – nasza mistrzyni z Wilna, której ścieżka praktykowania etosu pogranicza, życiowa postawa i twórczość stanowią dla nas inspirację, wsparcie w chwilach zwątpienia i najważniejszy punkt odniesienia.

Irena Veisaitė swoje życie poświęciła krytyce teatralnej, nauczaniu zarówno studentów jak i nauczycieli oraz budowaniu społeczeństwa obywatelskiego w niepodległej Litwie i Europie Środkowowschodniej. Z piekła XX wieku wyszła twarzą ku przyszłości, z pragnieniem naprawiania świata. Przez wiele lat prowadziła Fundację Otwartego Społeczeństwa w Wilnie, a także Centrum Kultury Tomasa Manna w Nidzie. Jej odwaga intelektualna i zaangażowanie w życie publiczne sprawiły, że w Litwie i Europie stała się prawdziwym autorytetem moralnym.

Droga, w której odnalazła sens i cel działania, to droga Nauczycielki, traktującej życie samo jako sztukę. Z każdym kolejnym, dokonany przez nią małym, wielokrotnianym przez uczniów, krokiem na przód, uwiarygodnia się i nabiera mocy jej życiowe motto: „Przebaczyć i tworzyć przyszłość to powinność żywych”. Irena Veisaitė, Człowiek Pogranicza!

W imieniu Fundacji Pogranicze i Ośrodka „Pogranicze – sztuk, kultur, narodów”
Krzysztof Czyżewski

Uroczystości związane z nadaniem tytułu Człowieka Pogranicza odbyły się 30–31 maja 2019 roku w Białej Synagodze w Sejnach. Uroczystości towarzyszyły laudacje Krzysztofa Czyżewskiego oraz poprzednich laureatów: Biety Ficowskiej i Tomasa Venclovy. Gratulacje dla laureatki wygłosili specjaliści goście ze strony polskiej i litewskiej: Mindaugas Kvietkauskas – Minister Kultury Litwy, Eduardas Borisovas – Ambasador RL w Polsce, Artur Kosicki – Marszałek Województwa Podlaskiego, Bohdan Paszkowski – Wojewoda Podlaski, Vaclav Stankevič – Konsul RL w Sejnach. Na część artystyczną uroczystości złożyły się: koncert *Dveykus/Przylgnięcie* w wykonaniu Orkiestry Klezmerskiej Teatru Sejneńskiego, koncerty muzyki klasycznej w wykonaniu pianistki Onutė Gražinytė, specjalna dedykacja muzyczna: *Pieśń – Mała gwiazda*, do słów Mosze Kulbaka, w wykonaniu Małgorzaty Sporek-Czyżewskiej i Wojciecha Szroedera oraz spotkania literackie wokół książki „O godne życie. Irena Veisaitė w rozmowie z Aurimasem Švedasem”.

ŚWIĘTO MOSTU

„Misterium Mostu” – przedstawienie plenerowe w amfiteatrze przy Dworze Miłosza w Krasnogrudzie, po raz pierwszy dokonano się 22 sierpnia 2015 roku, jako zwieńczenie pracy warsztatowo-artystycznej Wioski Budowniczych Mostów. Dzień 22 sierpnia wszedł na stałe do całorocznego kalendarza życia na polsko-litewskim pograniczu, podczas którego ludzie różnych kultur, narodowości i generacji są wspólnie gospodarzami „święta mostu”. Jest to działanie performatywne z czynnym uczestnictwem mieszkańców Krasnogrudy i okolic poświęcone kulturowaniu idei budowania mostów. Jest to święto wspólnoty w miejscu, gdzie historia XX wieku doprowadziła do ludobójstwa i przesiedleń. Naczelną zasadą tego wydarzenia jest wspólna praca nad jego powstaniem możliwie jak najszerszego grona mieszkańców Krasnogrudy, Sejn i okolic.

W tym roku w dzień „Święta Mostu” odbyła się uroczysta premiera specjalnej kompozycji Pawła Szymańskiego na instrumenty Orkiestry Klezmerskiej Teatru Sejneńskiego, solistów i głosy wokalne chóru „Kaimynai” z Krasnogrudy. Paweł Szymański to jeden z najwybitniejszych polskich kompozytorów tworzących współcześnie, jego specyficzny styl muzyczny jest rozpoznawany na całym świecie. Odwiedzając Suwalszczyznę, każdego lata towarzyszył prezentacjom Lata w Pograniczu w Sejnach i Krasnogrudzie. Tego roku zaproponował skomponowanie specjalnego koncertu, który wykonano podczas Święta Mostu w amfiteatrze Dworu Miłosza w Krasnogrudzie. Prace nad realizacją utworu trwały kilka miesięcy, próby podczas ostatnich tygodni przed premierą odbywały się przy czynnym uczestnictwie kompozytora. Koncert był także instalacją scenograficzną i świetlną w przestrzeni.

KOLEKCJA FILMOWA OPOWIEŚCI POGRANICZA. Rodzinne Skarby

Kolejna odsłona wielopokoleniowego programu artystyczno-edukacyjnego, w ramach którego młodzi uczestnicy Pracowni Animacji Filmowej wraz ze swoimi rodzicami i dziadkami wspólnie tworzą filmy animowane. W tym roku powstało kolejnych 8 filmów, tym razem opowiadających o rodzinnych skarbach.

Praca rozpoczęła się od wyłonienia Rodzin, które chciały zrobić swoją rodzinną filmową opowieść. Każda rodzina wzięła udział w warsztatach dziennikarskich, w czasie których omawiany był sposób prowadzenia wywiadu i tego jak dokumentować takie spotkanie. W tej części pracy młodzi ludzie wzięli na siebie role nauczycieli, to oni pod opieką fachowców (m.in. wolontariuszy – doświadczonych dokumentalistów) wprowadzali dorosłych w świat multimediów. Dokumentacja Spotkań w rodzinach i rozmowy o świecie starych przedmiotów, posłużyły do wyłonienia opowieści, która stała się kanwą do stworzenia filmu. Na warsztatach literackich, prowadzonych przez Bożenę Szroeder, powstały scenariusze do filmów.

Podczas warsztatów plastycznych, prowadzonych wspólnie przez malarki (Aleksandra Kotarska i Dominika Ludwig) i reżyserki filmowe (Daria Kopiec, Joanna Polak), podjęta została przez wszystkich – i artystki i uczestników – decyzja o technice animacji, formie graficznej oraz elementach, które posłużą do jego realizacji, przygotowana została także scenografia, tła, lalki. Warsztaty filmowe i plastyczne poprzedzone zostały prezentacjami na temat technik filmu

animowanego (pikselacja, fotoanimacja, animacja materiałów sypkich, plastelinowa, wycinankowa, rysunkowa na kartkach, kalkach lub na tzw. celuloidach, animacja 3D) a także na temat zasad obowiązujących w animacji. Warsztaty plastyczne i filmowe odbywały się jednocześnie, bowiem każdy plastyczny element przygotowany do tworzenia filmu wprowadzany był w ruch w czasie pracy z reżyserkami filmowymi.

Kolejny etap to warsztaty lektorskie – nagrywanie offów. Narratorami – lektorami w naszych filmach są młodzi ludzie. Ścieżka dźwiękowa do każdej opowieści powstała podczas warsztatów prowadzonych przez realizatora dźwięku – Patryka Masłowskiego.

Ostatnim elementem zadania była praca nad muzyką do miniatur filmowych, którą stworzyła Mała Orkiestra Klezmerska (Wojciech Szroeder – akordeon, Dominika Korzeniecka – perkusja i perkusjonalia, Michał Moniuszko – kontrabas, Kacper Szroeder – trąbka, cymbały, puzon). Zarówno dźwięki jak i muzykę, które towarzyszą filmom, akceptowały rodziny.

Wszystkie warsztaty odbywały się systemem weekendowych spotkań, największa część pracy – w czasie wakacji (metodą codziennych warsztatów).

Przygotowane filmy pokazywane były w zaprzyjaźnionych szkołach i świetlicach, projekcje poprzedzone były opowieścią dziadków, rodziców i wnuków o przebiegu pracy nad Kolekcją. Filmy wyprodukowane zostały w 800 egz. i trafiły do domów uczestników, szkół, instytucji kultury. Odbył się także uroczysty pokaz filmów z udziałem Rodzin uczestników projektu z muzyką Orkiestry Klezmerskiej na żywo.

Historia programu

Pracownia Animacji Filmowej działa w Sejnach od 2010 r. W ramach tego programu dzieci, pod opieką wybitnych artystów, tworzą filmy animowane na podstawie zbieranych przez siebie opowieści, legend, bajek i pieśni pogranicza. W ten sposób w Sejnach powstało małe laboratorium animowania filmów, w którym najważniejszymi twórcami są dzieci z różnych środowisk narodowościowych, kulturowych i religijnych. Współpracując z wybitnymi artystami z Polski i Rosji dzieci uczą

się różnych form i technik animacji, od rysunkowej poczynając, przez lalkową i wycinankową, fotograficzną i animację solą, aż po cyfrową i komputerową. Inspiracja i materiał, z którego powstają scenariusze kolejnych filmów pochodzi ze spotkań dzieci i młodzieży z najstarszymi mieszkańcami Sejnu, w trakcie których pytały one o opowieści z dawnych czasów, o zapamiętane z dzieciństwa bajki, pieśni, baśnie i legendy. Odbyły się także kwerendy w bibliotekach i prywatnych, rodzinnych archiwach. Kolejno w latach 2010–2014 zostały zrealizowane cztery kolekcje filmowe: Filmowa Kolekcja Pogranicza. Legendy, bajki, baśnie; Filmowa Kolekcja Pogranicza. Pieśni Pogranicza; Opowieści Pogranicza. Filmowa Kolekcja Bajek, Krasnogrudzka Kolekcja Bajek oraz film animowany *Gucio Zaczarowany*. Kolejny etapem programu była Kolekcja Misteria Dzieciństwa, która włączyła w działania artystyczne dziadków. To spotkanie i partnerstwo w pracy twórczej zapoczątkowało piękną przygodę wspólnego, aktywnego spędzania czasu dziadków i wnuków. Powstało 12 animacji opartych na wspomnieniach z dzieciństwa dziadków i wnuków. Kontynuacją tej przygody była Kolekcja Filmowa Opowieści Pogranicza. Pamiętki, w której przechowywane od pokoleń w domach uczestników pamiętki – stare fotografie, dokumenty, pamiętniki czy otaczane szczególnym szacunkiem przedmioty – stały się kanwą do stworzenia scenariusza małych rodzinnych opowieści filmowych. W 2018 roku powstało 6 animacji poklatkowych, które opowiadają o ważnych dla Sejnu i regionu postaciach – artystach, społecznikach, politykach.

Sejneńskie animacje pokazywane były na wielu międzynarodowych pokazach i festiwalach, gdzie zdobyły liczne wyróżnienia i nagrody. Stały się też modelowym narzędziem do pracy artystycznej z dziećmi i młodzieżą w wielu placówkach oświatowych i kulturalnych w Polsce. Stanowią pomoc edukacyjną do nauczania o tradycji, kulturze, historii regionu, poprzez konfrontacje świata dawnego z dzisiejszym.

PRACOWNIE KRASNOGRUDZKIE

Krasnogrudzkie Pracownie Artystyczno-Edukacyjne to konstelacja warsztatów artystycznych i edukacyjnych działających przez cały rok w Międzynarodowym Centrum Dialogu w Krasnogrudzie. Działania Pracowni, w których udział bierze zarówno młodzież jak i dorośli, odwołują się do materii lokalnej, pamięci miejsca i twórczej inwencji jego mieszkańców. Uczestnikami tych warsztatów są mieszkańcy Sejn oraz wiosek wokół Krasnogrudy, wśród których są Polacy, Litwini i Rosjanie-starobrzędowcy. Pracownie prowadzone są przez animatorów z zespołu Pogranicza, którzy zapraszają do współpracy również wybitnych artystów, animatorów kultury i pedagogów z wieloletnim doświadczeniem pracy artystycznej w środowiskach wielokulturowych.

PRACOWNIA SZTUKI

Pracownia ta, prowadzona przez Wiesława Szumińskiego, realizuje wiele programów dla różnych grup stałych a także korzystających z oferty edukacyjnej Pogranicza. Stałe, cotygodniowe zajęcia dedykowane są dzieciom i młodzieży. Również z dorosłymi i seniorami zajęcia odbywają się 4 razy w miesiącu. W tym roku w ramach zajęć ze stałą grupą gimnazjalistów i licealistów realizowany był program „Baranauskas – Miłosz – Rozenfeld”.

Baranauskas–Rosenfeld–Miłosz

Projekt „Baranauskas – Rosenfeld – Miłosz”, realizowany przez Pracownię Sztuki w MCD, dotyczył trzech poetów, których życie i działalność literacka związane są z Sejneńszczyzną, regionem z którego pochodzi biorąca w nim udział młodzież licealna i gimnazjalna (liceum w Sejnach i gimnazjum w Poćkunach). Antanas Baranauskas autor „Borku Oniksztyńskiego” poematu uważanego za odpowiednik mickiewiczowskiego „Pana Tadeusza” w literaturze litewskiej, był biskupem sejneńskim, tu też w sejneńskiej bazylice jest jego grób. Moris Rosenfeld urodzony w Bokszech Starych nieopodal Sejn, był uczniem sejneńskiej jesziwy. Prekursor poezji pisanej w jidysz, autor rewolucyjnych wierszy oraz pieśni. Jego wiersz „Majn Jingle” stał się najbardziej znana pieśnią angielskiego, żydowskiego i niemieckiego proletariatu. Dla Czesława Miłosza Krasnogruda była jednym z rodzinnych miejsc, z którym czuł się silnie związany. Tu powstały niektóre z jego wczesnych wierszy.

Realizacja zadania zakładała gromadzenie materiałów i wiedzy związanej z obecnością tych trzech poetów w przestrzeni kulturalnej Sejneńszczyzny, regionu którego przeszłość kulturowa utkana była z różnych tradycji i religii, ich twórczych dokonań związanych z tym regionem, zapoznanie się z miejscami w których żyli, przeprowadzenie wykładów wprowadzających w tematykę i opracowanie zebranych materiałów w postaci książki artystycznej i wystawy.

Warsztaty z młodzieżą odbywały się raz w tygodniu w okresie od marca do końca grudnia. W ramach pracy warsztatowej uczestnicy gromadzili teksty poetyckie trzech poetów, opracowywali i interpretowali je w różnych technikach plastycznych: rysunkowych, graficznych, fotografii, projektowania plastycznego związanych ze sztuką książki. Powstałe prace stanowią ilustracje do książki artystycznej i wystawy plenerowej, których powstanie zwieńczyło projekt. Odbyły się także dwa wyjazdy do miejsc, w których przebywali i tworzyli poeci (Boksze Stare w Polsce, Oniksza i Szetejnie na Litwie). Celem wyjazdów było zrobienie fotografii i rysunków w plenerze, dokumentujących miejsca urodzenia poetów. Materiały powstałe na wyjazdach stały się częścią wystawy i książki artystycznej.

W efekcie działań projektowych powstała książka artystyczna, której zawartość obejmuje wybrane wiersze w/w autorów, dokumentację fotograficzną miejsc związanych z obecnością poetów na Sejneńszczyźnie, opracowanie plastyczne tekstów (ilustracje do wierszy, powstałe w trakcie trwania warsztatów), szkice i rysunki wykonane w trakcie podróży do miejsc, w których przebywali Baranauskas, Rosenfeld i Miłosz. Powstała też całoroczna wystawa plenerowa w przestrzeni parku

krasnogrudzkiego prezentująca sylwetki trzech poetów. Działania projektowe przyczyniły się do poszerzenia programu edukacyjnego liceum o związane z regionem informacje dotyczące twórczości poetyckiej trzech wybitnych poetów z Sejneńszczyzny, uczestnicy zaangażowani zostali w twórcze działania, w ramach których zdobyli też praktyczne umiejętności – różne techniki artystyczne i projektowanie plenerowe. Efekty prowadzonej pracy – książka i wystawa stanowią materiał edukacyjny, który dostępny jest dla młodzieży szkolnej i gości odwiedzających Krasnogrudę.

PRACOWNIA PRZYRODY

W okresie styczeń–czerwiec 2019 roku w Pracowni Przyrody, prowadzonej przez Ksenię Konopek, odbył się cykl warsztatów prezentujących pracę pracowni skierowany do uczniów dwóch szkół podstawowych w Poćkunach i Krasnowie. Celem warsztatów była rekrutacja nowych członków pracowni i rozpoczęcie nowego cyklu zajęć. Po 6-ciu latach pierwsza grupa dzieci ukończyła cykl edukacyjny w ramach pracowni, ale nadal odbywały się z nimi sporadyczne spotkania. W kwietniu odbyły się warsztaty przyrodnicze dla grupy studyjnej z Nikozji/Gruzja. W okresie lipiec –sierpień, w ramach programu „Lato w Pograniczu”, Pracownia Przyrody prowadziła cotygodniowe, otwarte warsztaty dla turystów odwiedzających MCD w Krasnogrudzie. Od września do grudnia poprowadzono szereg zajęć dla grup szkolnych (szkoły podstawowe i licea) z całej Polski, jak i dla grup studyjnych (grupa studentów z Uniwersytetu Wrocławskiego, studenci kulturoznawstwa UW, polsko-litewska grupa studentów w ramach wspólnego projektu „Mniejszości narodowe – bogactwem Europy”). W październiku i listopadzie pracownia prowadziła warsztaty dla grupy z Siedleckiego Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej, grupy animatorów kultury z Norymbergii i grupy działaczy społecznych ze stowarzyszenia „Rzecz Jasna” w Ostrudzie.

PRACOWNIA GUCIA ZACZAROWANEGO

Pracownia, kierowana przez Joannę Rakucewicz i Dorotę Jaczewską, prowadzi stałe zajęcia artystyczno-edukacyjne dla dzieci w wieku przedszkolnym z okolicznych terenów wiejskich. Zajęcia odbywają się w każdą sobotę. Grupa małych dzieci, którym towarzyszą rodzice i dziadkowie, liczy ok. 20 osób. Od marca 2019 r. z tą grupą zrealizowano współfinansowane ze środków Województwa Podlaskiego zadanie publiczne „Rok wokół dworu”. Od września powołana została kolejna grupa – w każdy czwartek dowożone są na zajęcia dzieci ze szkoły w Poćkunach. Tematy zajęć plastycznych oraz gier i zabaw nawiązują do przygód Gucia Zaczarowanego, bohatera ulubionej książki z dzieciństwa Czesława Miłosza.

Oprócz grup stałych pracownia prowadzi także warsztaty dla grup szkolnych i turystycznych odwiedzających Krasnogrudę oraz zajęcia dodatkowe w czasie ferii i wakacji. Takich warsztatów w tym roku odbyło się kilkadziesiąt.

Rok wokół dworu

W całorocznym zadaniu brały udział dzieci przedszkolne i wczesnoszkolne z najbliższych okolic, a także ich rodzice i dziadkowie. Zadanie realizowano poprzez różnorodne działania artystyczne i warsztatowe, osnute na zmieniających się wraz z porami roku zajęciach i sposobach spędzania czasu we dworze i okolicznych wsiach dawniej i dziś. Sięgając do wspomnień najstarszych uczestników przywołano dawne miejscowe tradycje świąteczne i świeckie, życie niegdysiejszej wsi, współpracę sąsiedzką, a także ginące zajęcia, jak wydobywanie torfu, posługiwanie się zaprzęgiem konnym, wykonywanie tradycyjnych ozdób świątecznych, zbieranie ziół i inne. Pracę prowadzono w czterech cyklach: wiosna, lato, jesień, zima; w każdym cyklu poświęcano uwagę procesom zachodzącym w tutejszej przyrodzie, w czym pomagali zaproszeni goście – znawcy i badacze przyrody. Innym powtarzającym się elementem był przegląd prac gospodarskich w danej porze roku i porównanie jak to wyglądało kiedyś a jak dziś, oraz zajęcia wokół obrzędów związanych z przypadającymi na daną porę roku świętami. Zaproszono do współpracy miejscowych twórców ludowych, muzyków zajmujących się tradycyjną muzyką ludową, a także etnografów. Zorganizowano wycieczkę do skansenu i muzeów. Spotkaniom towarzyszyły działania artystyczne najmłodszych, wyrażających swoje emocje za pomocą różnych technik plastycznych. Każdy cykl kończył malarski performance w wykonaniu dzieci, polegający na wspólnym tworzeniu wielkoformatowego obrazu, przedstawiającego Dwór Krasnogrudzki w odświeżeniu danej pory roku. Procesy te uwieczniono w zapisie filmowym. Oprócz prezentacji tych czterech dużych obrazów działania projektowe zakończyła wystawa prac wykonanych w czasie trwania projektu oraz wystawa fotografii dokumentujących całoroczne działania. Efektem niematerialnym jest pogłębiona więź uczestników z miejscem, świadomość i szacunek dla dziedzictwa kulturowego naszego regionu, a także piękny czas spędzony z najbliższymi i przyjaciółmi na wspólnej twórczej pracy.

PRACOWNIA GŁĘBOKIEJ PIEŚNI

Skupia około 40 dorosłych osób, mieszkańców wiosek litewskich i polskich dookoła Krasnogrudy, a także z pracowni artystycznych Pogranicza. Pracuje nad repertuarem pieśni świeckich i kościelnych. Potocznie nazywana jest Chórem z Żegar „Sąsiedzi”, prowadzi go Wojciech Szroeder. 18 maja 2019 odbyło się VI Święto Chórów Kościelnych w Żegarach z udziałem 11 chórów. W spotkaniu

organizowanym przez Litewskie Towarzystwo św. Kazimierza w Sejnach wziął udział również chór „Sąsiedzi”. Próby repertuarowe przed Świętem Chórów trwał przez dwa miesiące, codziennie. Na m.in. Chór Sąsiedzi została rozpisana przez światowej sławy kompozytora Pawła Szymańskiego partytura Miserere, która wykonana została w czasie Święta Mostu z udziałem Orkiestry Klezmerskiej, w sierpniu 2019 roku w Krasnogrudzie. Wojciech Szroeder, kierujący chórem przygotował specjalne aranżacje kolęd wspólnych dla społeczności tutejszych Polaków i Litwinów, które zostały uroczystie zaprezentowane podczas pasterki w kościółku w Żegarach.

PRACOWNIA SŁOWA I OPOWIEŚCI

Pracownia ta ma charakter autorskich warsztatów, seminariów i wykładów prowadzonych przez Krzysztofa Czyżewskiego. W roku 2019 spotkania dotyczyły opowieści rodzinnych „losów każdego z uczestników”. Każde spotkanie Pracowni, to kolejna „Opowieść». Opowieści uczestników rejestrowane są na taśmie filmowej i stanowią materiał do indywidualnej pracy nad poszukiwaniem literackiej formy zapisu własnej historii.

SILVA RERUM

Historia działań projektowych

Fundacja Pogranicze od wielu lat prowadzi prace artystyczną i edukacyjną w Krasnogrudzie, zapraszając do współpracy mieszkańców sąsiadujących wiosek. Zanim w 2011 roku powstało Międzynarodowe Centrum Dialogu wokół zniszczonego i zapomnianego dworu należącego niegdyś do rodziny Miłosza, odbywało się wiele działań umieszczających dwór na nowo w tkance wspólnotowego życia. Dzięki wspomnieniom najstarszych mieszkańców okolicznych wiosek odtworzony został w szczególności wygląd wnętrza dworu, parku i zabudowań gospodarczych dawnego majątku. W pracy tej brali udział młodzi ludzie skupieni wokół pracowni artystycznych Pogranicza. To tamten czas był okresem, kiedy jeszcze bez świadomości i bez formy prawdziwie zapisywanej Księgi, zaczęła się tworzyć sylwa dworu i sylwy rodzin z sąsiedzkich wiosek.

KRONIKARZE SILVY

W 2017 roku Małgorzata Sporek-Czyżewska wraz z mieszkańcami czterech wiosek położonych wokół MCD: Krasnogrudy, Dusznicy, Żegar i Ogrodnik rozpoczęła pracę nad Księgą-pamiętnikiem dziejów tych miejscowości i rodzin je zamieszkujących. Kronikarzami krasnogrudzkiej Sylwy są zarówno starsi mieszkańcy wiosek wokół dworu jak i ich wnuki. Krasnogrudzka Sylwa jest opowieścią o codziennym życiu; odnotowuje ważne wydarzenia, zawiera zapiski i wspomnienia o osobach, które już odeszły. Kronikarze Krasnogrudzkiej Sylwy odszukiwali stare dokumenty, które są świadectwem przeszłości i w drobiazgowy sposób opowiadają o dawnych czasach, fotografie dokumentujące dzieje rodzin, ale i opowiadających o historii tego regionu, wydarzeniach patriotycznych, czasach wojennych, przemieszczającej się granicy, życiu religijnym, wspólnych losach sąsiedzkich zarówno dla zamieszkujących region Polaków jak i Litwinów czy Rosjan Starobrzędowców. Zbierali kulinarne przepisy, przesady, anegdoty, dawne zwyczaje, rozrysowywali drzewa genealogiczne, odnotowywali najdrobniejsze szczegóły, które mają znaczenie dla mieszkańców krasnogrudzkich wiosek – współtwórców Sylwy. Powstała wystawa w Dworze Miłosza w Krasnogrudzie oraz film dokumentalny w reżyserii Kuby Pietrzaka z udziałem sąsiadów z Krasnogrudy, Żegar, Dusznicy i Ogrodnik.

WYSTAWA „SILVA RERUM”

Wystawa „Silva Rerum” stanowi część stałej ekspozycji w Krasnogrudzkim dworze. Jest ona przestrzenną mapą kilku wiosek, które usytuowane są wokół osi łączącej dwór w Krasnogrudzie i kościół w Żegarach. Zbudowana jest z trzech elementów: przestrzeni opowieści, przestrzeni fotografii i przestrzeni filmu. Kluczowym elementem wystawy jest Otwarta Księga (rzeźba) ręcznie wykonana przez zaproszonych do projektu artystów z Ukrainy Vasyla Savczenkę i Anasztazję Lysyuk. Zamysł wystawy opiera się na zbudowaniu u zwiedzających wrażenia wejścia do wnętrza tej Księgi, która jest mapą. Poruszamy się po mapie, na której oznaczone są jeziora, drogi oraz usytuowane w przestrzeni makiety domów uczestników projektu w pomniejszonej skali. Otaczają nas białe ściany z opowieściami filmowymi, opowieściami audio i opowieściami do czytania oraz fotografie. W holu przed wejściem na wystawę znajduje się fotograficzny reportaż z przebiegu projektu oraz prezentowany jest film dokumentalny. Wszystkie „materiały pisane” na wystawie – nazwy wiosek i jezior, nazwiska mieszkańców, opowieści umieszczone na ścianach – są dwujęzyczne, po polsku i po litewsku. Mieszkańcy krasnogrudzkich wiosek są litewskiego pochodzenia i posługują się w domu i kościele językiem litewskim.

W 2019 działania w pracowni Silvy kontynuowane były w ramach dwóch projektów: „Księga domu czyli Kroniki Rodzinne” oraz „Domowe Dziejopisanie”.

Księga domu czyli kroniki rodzinne

Uczestnikami tego wielopokoleniowego projektu byli mieszkańcy trzech wiosek: Krasnogrudy, Dusznicy i Żegar. Grupa seniorów oraz grupa młodych ludzi, związanych rodzinie z wioskami. Obie grupy spotykały się we wspólnym działaniu artystycznym, a jednocześnie miały okazje skupić się i zaopiekować wspólnym dziedzictwem swojego miejsca urodzenia i zamieszkania. Do projektu zaangażowaliśmy dziewięć rodzin. Podczas rozmów i rodzinnych spotkań młodzi pytali starszych o przeszłość, by utrwalać historie rodzinne, stworzyć opowieść

wspólnoty, która dotyczy losów pojedynczych ludzi, wydarzeń i tradycji. Sięgnięto do rodzinnej pamięci, zebrano fotografie, odnaleziono dokumenty, stworzono genealogię rodzinną i utrwalono opowieści. Istotnym elementem było umożliwienie mieszkańcom bycia twórcą. Rodziny wzięły w swoje ręce przygotowanie rodzinnych opowieści. Posłużono się możliwościami, jakie dają współczesne media – fotografią, filmem.

PODRÓŻE

Ważnym elementem edukacyjnym, budującym wspólnotę Kronikarzy Sylwy były podróże, które pozwoliły uczestnikom na odwiedzenie miejsc i instytucji, które zajmują się archiwizowaniem i upowszechnianiem informacji i pamiątek historycznych. Podczas podróży do Warszawy Kronikarze Krasnogrudzkiej Sylwy odwiedzili Pałac Jana III Sobieskiego w Wilanowie, spotkali się z edukatorami i przewodnikami, zapoznali się z historią miejsca oraz wzięli udział w warsztatach edukacyjnych w kuźni i drukarni. Niezwykle istotne było odwiedzenie Archiwum Akt Dawnych, gdzie uczestnicy mogli zobaczyć oryginalne egzemplarze domowych ksiąg, zachowanych jako istotny dowód piśmiennictwa XVII wieku. W programie podróży był również koncert w warszawskim Studio Polskiego Radia im. Lutosławskiego. Grupa młodzieży zaangażowanej w projekt odbyła też podróż do Wrocławia, gdzie odwiedziła Zakład im. Ossolińskich, Muzeum Pana Tadeusza, Pracownię Starodruków Biblioteki Uniwersyteckiej oraz Dzielnicę Czterech Wyznań. Uczestnicy oprócz odwiedzenia historycznych miejsc we Wrocławiu, zwiedzali również najbardziej nowoczesną salę koncertową Narodowego Centrum Muzyki. Uczestniczyli również w spektaklu Teatru Capitol (Muzyczna opowieść o historii miasta „Mock – czarna burleska”).

KSIĘGA DOMU – FORMA ARTYSTYCZNA I PREZENTACJE

W ramach projektu:

- powstało dziewięć drewnianych makiet domów, wykonanych w oparciu o projekty, których bazą były fotografie. Makiety zostały własnoręcznie wykonane przez członków rodzin pod okiem instruktora. Podczas spotkania podsumowującego zostały wręczone rodzinom.
- powstało dziewięć Ksiąg Domu unikalnych pojedynczych egzemplarzy, każda zawiera materiał przygotowany przez rodziny, przez starszych i młodych wspólnie (działanie międzypokoleniowe). Kształt edytorski został nadany przez artystkę Karolinę Kotowską, księga jest wykonana ręcznie z oprawą w płótnie i z nadrukami i paginacjami podkreślającymi jedyność tej publikacji, nad tekstami czuwał opiekun merytoryczny księgi – Małgorzata Sporek-Czyżewska, teksty są dwujęzyczne polsko-litewskie.
- stworzone zostało archiwum wspomnień rodzinnych – zapisy audio-video rozmów i opowieści oraz materiał dokumentujący przebieg projektu. Wzbogaca ono znacznie wiedzę na temat historii pogranicza polsko-litewskiego.
- odbyło się uroczyste spotkanie podsumowujące projekt z przekazaniem uczestnikom (dziewięciu rodzinom) makiet ich domów rodzinnych oraz „Ksiąg

domu”. Podczas spotkania prezentowane były również materiały audio-video, reportaże portrety oraz relacje z podróży.

- zrealizowano wystawę fotograficzną dokumentującą przebieg projektu, a także prezentującą fotografie archiwalne pozyskane z rodzimych albumów oraz dokumenty, które zalegały w szufladach, jedyne pamiątki przeszłości.
- prezentacja projektu połączona z wystawą fotograficzną odbyła się w krasnogrudzkim dworze. Spotkanie przygotowane było we współpracy z Partnerem Ośrodkiem „Pogranicze – sztuk, kultur, narodów” w Sejnach.

Domowe dziejopisanie

W ramach tych działań projektowych stworzono grupę młodych kronikarzy – 7 młodych ludzi, pochodzących bądź związanych rodzinnie i zainteresowanymi z przeszłością kulturową trzech wiosek: Żegary, Krasnogruda, Dusznica. Odbyły się zajęcia poświęcone pamięci, archiwizacji, materiałom źródłowym oraz przeglądowi publikacji regionalnych. Zajęcia dawały uczestnikom podstawy wiedzy na temat sposobów utrwalania, zapisywania i przechowywania historii pamiętanej. Odbyły się warsztaty potrzebne do pozyskiwania i utrwalania materiału do tworzenia kroniki. Warsztaty fotograficzne, filmowe i dziennikarskie, które prowadzili specjaliści w swojej dziedzinie, ludzie którzy w swoim dorobku posiadają dokonania związane z utrwalaniem, przechowywaniem i popularyzacją historii regionalnej. Warsztaty fotograficzne prowadzone przez Radosława Krupińskiego dotyczyły technik i sposobów fotografowania pejzażu i tworzenia portretów. Warsztaty filmowe, które prowadził Kuba Kossak, dotyczyły podstawowych umiejętności obsługi kamery cyfrowej, a także korzystania z możliwości

jakie daje telefon komórkowy przy tworzeniu materiałów filmowych z wydarzeń, spotkań i rozmów, dotyczyły również umiejętności tworzenia tzw. krótkich relacji filmowych. Warsztaty dziennikarskie prowadzone przez Marcina Pawlukiewicza dotyczyły sztuki reportażu filmowego, tworzenia portretów filmowych przy udziale jednego lub więcej bohaterów. Młodzi kronikarze pozyskali 12 materiałów, w których najstarsi mieszkańcy naszych wiosek opowiadali historie związane z rodziną, domem, a także opowieści dotyczyły trudnych wydarzeń historycznych, takich jak przesiedlenie, wojna. Tematem rozmów były też tradycje wspólnotowe związane z życiem trzech wiosek.

Ważnym elementem projektu była też podróż do Białegostoku i odwiedzenie dwóch instytucji, które profesjonalnie zajmują się gromadzeniem, utrwalaniem i upowszechnianiem historii regionu. Spotkanie w Muzeum Podlaskim i zajęcia warsztatowe, prowadzone przez dyrektora Andrzeja Lechowskiego, historyka i archiwisty. Spotkanie dotyczyło głównie pozyskiwania materiałów, bezpiecznego ich przechowywania oraz katalogowania. Interesującym elementem wizyty w muzeum było zapoznanie się z pracą nowoczesnej Pracowni Digitalizacji Zbiorów. Kronikarze odwiedzili też Muzeum Kultury Ludowej w Białymstoku, gdzie zostali przyjęci przez grupę młodych animatorów kultury, współtworzących program edukacyjny w tej instytucji. Wizyta dotyczyła głównie sposobów upowszechniania wiedzy o regionie, a także sposobów pracy edukacyjnej z dziećmi i młodzieżą.

Rezultatem zadania jest zebranie materiału w formie rozmów (12 spotkań) z przeprowadzonych z najstarszymi mieszkańcami trzech wiosek: Żegary, Krasnogruda, Dusznica, zgromadzenie dokumentacji fotograficznej, rejestracja audio-video, zebranie dokumentów archiwalnych oraz stworzenie tzw. Archiwum Dziejopisania. Archiwum posłużyło jako materiał do wyboru i opracowania wspólnej Kroniki. Kronika przygotowana przez młodych jest publikacją dwujęzyczną, po polsku i litewsku. Książeczka otrzymała podtytuł: „Zeszyt Pierwszy”, w ten sposób uczestnicy projektu wyrazili chęć kontynuowania pracy nad archiwum i opracowywania kolejnych historii. Projekt zakończył się spotkaniem pt. „Historia pamiętana” i prezentacja publikacji dla mieszkańców w trzech wioskach. Spotkaniu towarzyszyła wystawa fotograficzna z przebiegu projektu.

KAWIARNIA LITERACKA „PIOSENKA O PORCELANIE”

Program wieczorów autorskich i debat w Kawiarni Literackiej „Piosenka o porcelanie” realizowany jest w Krasnogrudzie od siedmiu lat. Spotkania, które odbywają się w ramach tego programu mają formę kawiarni literackiej wzbogaconej o czytanie fragmentów literatury, projekcje filmowe, prezentacje muzyczne i multimedialne. W roku 2019 odbyło się 17 spotkań:

15 I z dr Joanną Lisek – autorką książki „Kol isze – głos kobiet w poezji jidysz” wydanej nakładem Oficyny Pogranicze;

- 4 II z Anną Cieplak – pisarką młodego pokolenia;
- 25 II Ellen Mains – buddystką i pisarką;
- 17 V z Krzysztofem Gedroiciem – prozaikiem, poetą, historykiem sztuki;
- 6 VII Wykład mistrzowski – Agnieszka Morawińska „Unia lubelska po 300 latach”;
- 7 VII „Wolność kocham i rozumiem” – z reporterem Igozem Nazarukiem rozmawia Krzysztof Czyżewski;
- 10 VII Wykład mistrzowski – Borys Gudziak „Sens i dramat jednoczenia się: Unia w przeszłości i dzisiaj”;
- 17 VII Debata: Krzysztof Czyżewski – Leszek Kolankiewicz „Co po Grotowskim?”;
- 28 VII O przyszłości kościoła – z o. Tomaszem Dostatnim autorem książki „Otwarta brama” rozmawia Krzysztof Czyżewski;

- 31 VII Rekolekcje wokół Simone Weil. Prowadzenie o. Tomasz Dostatni OP i Krzysztof Czyżewski;
- 6 VIII Wykład mistrzowski – Tony Judt Lecture: Pierwszy wykład w rocznicę śmierci wybitnego historyka wygłosi Timothy Snyder; wprowadzenie K. Czyżewski;
- 8 VIII Rewolucja jako doświadczenie – z Marci Shore, autorką „Ukraińskiej nocy”, rozmawia Jarosław Hrycak;

- 10 VIII Odkrywanie Awroma Suckewera z prof. Janem Schwarcem rozmawia Krzysztof Czyżewski. Spotkanie z projekcją filmu „Black Honey. The Poetry and Life of Abraham Sutzkever”, reż. Uri Barbash;
- 17 VIII Droga do przyszłości – z Timothy Snyderem, autorem „Drogi do niewolności” rozmawia Krzysztof Czyżewski;
- 27 IX „Nowe odczytania Brandysa” spotkanie ze stypendystami Rezydencji im. Marii i Kazimierza Brandysów w Krasnogrudzie. Z Anną Foltyniak-Pękałą i Jackiem Hajdukiem rozmawia Marek Zagańczyk;
- 16 XI „Wieczór poetek i poezji jidysz” – spotkanie z dr hab. Joanna Lisek oraz „Pejzaże dzieciństwa i Suwalszczyzna w twórczości Morisa Rozenfelda urodzonego w Bokszach koło Sejn. – wykład dr Agaty Ganczarskiej;
- 7 XII Maja Komorowska. Przeminięły cieniem – Shoah w listach i w wierszach. Spektakl poetycki

PROGRAM REZYDENCYJNY IM. MARII I KAZIMIERZA BRANDYSÓW

Rezydencja im. Marii i Kazimierza Brandysów dedykowana jest pamięci losów jej patronów i całego, reprezentowanego przez nich pokolenia. Jej celem jest popularyzacja dzieł Kazimierza Brandysa i poszukiwanie nowych odczytań, a także wsparcie pisarzy, naukowców i tłumaczy zajmujących się problematyką pogranicza kultur i narodów, tworzących literaturę w językach Europy Środkowowschodniej, bądź też literaturę tą tłumaczących. Program rezydencji stanowi integralną część działalności Międzynarodowego Centrum Dialogu w Krasnogrudzie.

Składają się nań: 3-tygodniowy pobyt rezydencyjny w Dworze Miłosza w Krasnogrudzie w kwietniu lub październiku, spotkanie autorskie w kawiarni „Piosenka o porcelanie” oraz otwarta debata poświęcona nowym odczytaniom lub wybranym wątkom z twórczości Kazimierza Brandysa albo udział w dyskusji na temat pogranicza kultur i narodów w Europie Środkowej (jej twórców i głównych motywów ich twórczości). W szerszej perspektywie i w zależności od woli beneficjentów rezydencji, program obejmować może inne niż Krasnogruda miejsca spotkań autorskich i debat, a także publikacje tekstów, przekładów i książek.

W skład Rady Rezydencji wchodzi: Marek Zagańczyk – Przewodniczący, Irena Grosfeld-Smolar, Agnieszka Holland, Marzenna i Wojciech Duda, Małgorzata Sporek-Czyżewska, Krzysztof Czyżewski. Sekretarz rezydencji: Agata Szkopińska.

W I edycji konkursu programu rezydencjalnego im. Marii i Kazimierza Brandysów wzięło udział 11 kandydatów z kraju i z zagranicy. Rada Rezydencji, zgodnie z regulaminem, wybrała dwóch laureatów:

- Anna Foltyniak-Pękala – doktor nauk humanistycznych – absolwentka Wydziału Polonistyki (filologia polska) i Wydziału Filozoficznego (psychologia) Uniwersytetu Jagiellońskiego. Temat rezydencji „Analiza pisarstwa Kazimierza Brandysa”
- Jacek Hajduk – pisarz, tłumacz, filolog klasyczny, doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa. Temat rezydencji „Vincenz, wspólnota, wolność”

27 września 2019 w Kawiarni Piosenka o porcelanie w Krasnogrudzie odbyło się spotkanie ze stypendystami Rezydencji im. Marii i Kazimierza Brandysów zatytułowane „Nowe odczytania Brandysa”. W Przeglądzie Politycznym (157/158 2019) ukazał się tekst DZIENNIK ZNAD JEZIORA HOŁNY Jacek Hajduk Homer w Krasnogrudzie.

PROGRAM MIŁOSZ

W Międzynarodowym Centrum Dialogu w Krasnogrudzie każdego roku obchodzone są dni poświęcone pamięci Czesława Miłosza. W czerwcu, miesiącu jego urodzin, są to spotkania z cyklu CZERWCOWY MIŁOSZ. 14 sierpnia, w rocznicę śmierci poety, organizowane są spotkania i wydarzenia artystyczne zatytułowane PAMIĘTANIE MIŁOSZA. Oba cykle wydarzeń związane są z twórczością Czesława Miłosza, a także jego życiem, kręgiem rodziny i przyjaciół.

CZERWCOWY MIŁOSZ

W tym roku spotkanie z cyklu CZERWCOWY MIŁOSZ odbyło się w dniu 30 czerwca, w rocznicę urodzin Czesława Miłosza. Uroczystość składała się z dwóch części. Rozpoczął ją Wykład Mistrzowski Krzysztofa Czyżewskiego: „Miłosza Księga Wyjścia. „Wiersze epifaniczne”. Następnie w Amfiteatrze Parku Krasnogrudzkiego (przestrzeń Niewidzialnego Mostu) miało miejsce zbiorowe czytanie poezji Czesława Miłosza.

PAMIĘTANIE MIŁOSZA

14 sierpnia, w piętnastą rocznicę śmierci Czesława Miłosza, w Krasnogrudzie i Żegarach odbyło się coroczne spotkanie z cyklu „Pamiętanie Miłosza”. Spotkanie tradycyjnie rozpoczęła msza święta w intencji Poety z czytaniem Pisma Świętego po polsku i litewsku w kościele w Żegarach. Wieczorem w kawiarni Piosenka o Porcelanie odbyła się debata zatytułowana „MIŁOSZ A SPRAWA POLSKA”. Debata z udziałem Ireny Grudzińskiej-Gross, Krzysztofa Czyżewskiego i Adama Puchejdy, połączona była z promocją książki „Czesław Miłosz – Jan Błoński, Listy 1958–1997” (Wydawnictwo Fundacja Terytoria Książki. BIBLIOTEKA MNEMOSYNE pod redakcją Piotra Kłoczowskiego). Następnie w amfiteatrze parku krasnogrudzkiego odbyło się zbiorowe czytanie poezji Czesława Miłosza.

ŚCIEŻKA, ŚCIEŻKI, ŚCIEŻCE... MIĘDZY ŚCIEŻKAMI.

PROGRAM WOŁONTARIATU DLA MŁODZIEŻY. KRAKÓW–SEJNY 2019

Projekt, poświęcony pamięci i Czesławie Miłoszu i jego twórczości, zainicjowany został przez Krakowskie Biuro Festiwalowe. Adresowany był do uczniów krakowskich liceów. Oferta edukacyjna obejmowała działania z zakresu edukacji kulturalnej ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia kompetencji czytelnicych. Założonym rezultatem było obudzenie w młodzieży swobodnej artystycznej ekspresji oraz podniesienie poziomu jej kompetencji artystycznych i twórczych, by z konsumentów kultury stała się prosumentami.

Ważnym elementem programu, poza wolontariatem podczas Festiwalu Miłosza oraz udziałem młodzieży w konferencji naukowej „Czesław Miłosz i wiek XXI” była podróż zatytułowana „W krainie Poety”. Była to podróż do Krasnogrudy, do Dworu Miłosza, do Szetejń, do wielowiekowych dębów litewskich, do Ludzi tworzących Fundację Pogranicza. Dziesięcioosobowa, grupa licealistów z krakowskich liceów, pod opieką Agnieszki Foryś, przyjęła zaproszenie do krainy Poety. Przewodnikami po tej krainie byli Małgorzata i Krzysztof Czyżewscy. Pobyt obejmował poznanie Miłoszowych ścieżek w Krasnogrudzie, Sejnach, Szetejniach. W ramach zajęć, spotkań i podróży młodzież poznała związki Poety z odrestaurowanym Dworem w Krasnogrudzie, uczestniczyła w warsztatach edukacyjnych (z oferty Fundacji Pogranicza), poznawała wielokulturowe dziedzictwo pogranicza polsko-litewskiego oraz odwiedziła miejsca rodzinne Czesława Miłosza – Szetejnie, Wendziagołę i Kiejdany. Ważnym wydarzeniem w programie wyjazdu był też udział w spotkaniu „Czerwcowy Miłosz” w dniu urodzin Czesława Miłosza (30 czerwca).

OFERTA EDUKACYJNA MCD

Międzynarodowe Centrum Dialogu w Krasnogrudzie posiada bogatą ofertę edukacyjną dla zorganizowanych grup i indywidualnych odwiedzających. Zajęcia i warsztaty budowane są w oparciu o wystawę w przestrzeni Dworu oraz prace artystyczne. Z oferty korzystają zarówno szkoły jak i grupy osób dorosłych.

W roku 2019 roku w Międzynarodowym Centrum Dialogu przyjęto 60 grup zorganizowanych (1 941 osób), 6 grup studyjnych (74 osoby) oraz 2 644 osoby indywidualnie zwiedzających wystawę „Miłosz. Szukanie ojczyzny”. Łącznie w Krasnogrudzie przyjęto 4 841 osób. Przeprowadzono warsztaty literackie zatytułowane „Związki Miłosza z Krasnogrudą” oraz „Wielokulturowy krajobraz miejsca urodzenia Czesława Miłosza na przykładzie spektaklu Dolina Issy”. Na podstawie wystawy *Silva rerum* – biblia domowa – sąsiedzi krasnogrudzkiego dworu, przeprowadzono warsztaty poświęcone pamięci rodzinnej mieszkańców wiosek położonych wokół Dworu Miłosza. W Pracowni Sztuki przeprowadzono zajęcia plastyczne zatytułowane „Pamięć, miejsc, ludzi, zdarzeń”. W pracowni Przyrody przeprowadzono warsztaty „Pocztówka z Krasnogrudy” oraz „Krasnogruda pod mikroskopem”. W Spiżarni Krasnogrudzkiej przeprowadzono warsztaty „Smaki i zapachy dzieciństwa”.

W regularnych zajęciach warsztatowych w Pracowniach: Przyrody, Sztuki, Spiżarni Krasnogrudzkiej oraz Pracowni Gucia Zaczarowanego brały udział dzieci i młodzież z dwóch pobliskich szkół podstawowych w Krasnowie i Poćkunach.

3 czerwca 2019 r. zorganizowano Dzień Dziecka dla 120 uczniów ze Szkoły Podstawowej w Poćkunach. Specjalnie na ten dzień stworzono wyjątkowe Pracownie: Kamykarzy, Mandalistów, Chemików, Zielarzy, Pajęczarzy i Orkiestrantów oraz Kino dla najmłodszych.

W ramach Lata w Pograniczu w oparciu o wystawę „Silva Rerum – biblia domowa” przeprowadzono trzy warsztaty literackie: „Silva Rerum – biblia domowa – sąsiedzi krasnogrudzkiego dworu” oraz w oparciu o wystawę „Miłosz. Szukanie ojczyzny” przeprowadzono dwa warsztaty literackie, pt. „Historia rodzinna w twórczości Czesława Miłosza”. W Pracowni Sztuki przeprowadzono dwa warsztaty, w Pracowni Przyrody przeprowadzono pięć warsztatów „Ptaki parku Krasnogrudzkiego”. W Spiżarni Krasnogrudzkiej przeprowadzono sześć warsztatów „Smaki i zapachy – tworzenie ziołowych naparów”. W Pracowni Gucia Zaczarowanego przeprowadzono cztery warsztaty zatytułowane „Świat Gucia Zaczarowanego”. Łącznie w ramach Lata w Pograniczu przeprowadzono 22 warsztaty, w których wzięły udział 182 osoby.

BIBLIOTEKA SZTUKI W KRASNOGRUDZIE

W Międzynarodowym Centrum Dialogu w Krasnogrudzie powstała Biblioteka Sztuki. Około pięć tysięcy książek i czasopism będących wcześniej własnością Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku na mocy porozumienia znalazło się w dawnym dworze Miłoszów i Kunatów (księgozbiór został zakupiony przez Fundację Pogranicze za symboliczną sumę). To zbiór specjalistycznych publikacji dotyczących różnych obszarów sztuki; od historii teatru, poprzez scenariusze i dramaty teatralne, a także dzieła filozoficzne i literaturę piękną. Został on udostępniony czytelnikom, na miejscu, nieodpłatnie.

Biblioteka Sztuki to część większego planu – stworzenia biblioteki krasnogrudzkiego dworu, w której już teraz znajdują się kolekcje przekazane: w 2005 roku przez poetę Tomasza Venclovę, w 2012 roku – przez tłumaczkę Magdalenę Petryńską, pedagożkę i polonistkę Martę Ługowską; w 2014 roku – attache ds. kultury Ambasady Republiki Litewskiej w RP – Rasę Rimickaite; w 2016 roku – Irenę Baczyńską; w 2017 roku – bibliofilską kolekcję dr Oskara Schenkera przekazaną przez jego syna – Aleksandra, a także kolekcję artysty Andrzeja Strumiły.

PREZENTACJE, WYKŁADY, DEBATY I INICJATYWY Z UDZIAŁEM POGRANICZA

CENTRUM MIĘDZYKULTUROWE IM. STANISŁAWA VINCENZA

W dniach 4–11 stycznia 2019 roku Małgorzata Sporek-Czyżewska i Krzysztof Czyżewski uczestniczyli w spotkaniu partnerskim dotyczącym stworzenia koncepcji Centrum Międzykulturowego im. Stanisława Vincenza w Krzyworówni. Pogłębienie współpracy jest kontynuacją rozmów rozpoczętych z partnerami z Ukrainy w Międzynarodowym Centrum Dialogu w Krasnogrudzie jesienią roku 2018. Do współpracy przy tworzeniu programu Centrum zaproszono ekspertów z Europy Wschodniej, całym zespołem będzie kierował dr Paweł Kowal z Instytutu Studiów Politycznych PAN. Centrum Vincenza ma stać się forum dialogu zorientowanego na wartości humanistyczne i najważniejsze wyzwania stojące przed Europą. Zadaniem centrum będzie promowanie kultury huculskiej oraz popularyzowanie twórczości i idei Stanisława Vincenza.

WSPÓŁPRACA Z CENTRUM ARVO PÄRTA

29–30.03 wizyta Małgorzaty Sporek-Czyżewskiej w Estonii w Centrum Arvo Pärta w Laulasmaa, nawiązanie współpracy pomiędzy Pograniczem a Centrum, m.in. w dotyczącej wymiany zasobów archiwów i dokumentów związanych z nadaniem tytułu Człowieka Pogranicza Arvo Pärtowi w roku 2003. Wizyta w Szkole Muzyki i Rzemiosł Artystycznych w Tallinie i omówienie wspólnego projektu powołania we współpracy polsko-estońskiej orkiestry młodych „Fratres”, projekt planowany jest na rok 2020.

DEBATY

O historii Pogranicza i historiach z pogranicza oraz o wyzwaniach dla Europy płynących z sąsiedztwa rozmawiali Krzysztof Czyżewski oraz Ulla Lachauer, moderacja Małgorzata A. Quinkenstein. Berlin, księgarnia Buchbund.

Krzysztof Czyżewski na zaproszenie Stowarzyszenia Inicjatyw Możliwych RzeczJasna w Ostródzie uczestniczył w spotkaniu inauguracyjnym cyklu “Kawa(ł) Dialogu”.

Udział Krzysztofa Czyżewskiego w panelu dyskusyjnym podczas Sofijskiego Festiwalu Idei nt. Przyszłości Unii Europejskiej na zaproszenie Centrum Kultury i Debat “Red House” w Sofii oraz Instytutu Polskiego w Sofii, udział w panelu “Europe’s Drama of the Foreigner” (Europejski dramat obcego).

W ramach Grotowski Fest – wydarzenia towarzyszącego 39. Warszawskim Spotkaniom Teatralnym – Krzysztof Czyżewski uczestniczył w panelu dyskusyjnym pt. “Dwadzieścia lat później”.

Krzysztof Czyżewski był uczestnikiem Międzynarodowej Konferencji „Pavečys Forum 2019”, udział w panelu zatytułowanym „CultureIs – personal initiative”.

Debata z K. Czyżewskim w Bibliotece Narodowej w ramach cyklu „Poszukiwanie litewskiej Atlantydy” – prowadzenie Aurimas Švedas.

V Kongres Dydaktyki Polonistycznej: Lekcja POLSKI(ego) w Poznaniu. Krzysztof Czyżewski wziął udział w panelu zatytułowanym „Inność, nie obcość”.

Krzysztof Czyżewski wziął udział w konferencji The Art of Science and Trust w Kijowie.

Wilno, sala hotelu Narutis – prezentacja Pogranicza dla członków Forum Giedroycia; rozmowa z K. Czyżewskim – prowadzenie prof. Alvydas Nikzenajtis.

WYKŁADY

Wykład Krzysztofa Czyżewskiego pt. „Rodzinna Europa XXI” inaugurujący XXVII semestr zajęć na Uniwersytecie Otwartym POKOLENIA w Podkowie Leśnej.

Wykład Krzysztofa Czyżewskiego, pt. „Czesława Miłosza etos Pogranicza” w ramach IV edycja festiwalu Żywiec miasto zmysŁÓW.

Literacka konferencja naukowa z cyklu „Przed i Po”, Zabrze z wykładem Krzysztofa Czyżewskiego „Rodzinna Europa XXI wieku”.

Wykład mistrzowski Tomasa Venclovy i debata Vita Activa’19 z udziałem Krzysztofa Czyżewskiego. Festiwal Miłosza. Kraków.

PROGRAM WYDAWNICZY

FILIP DAVID „DOM PAMIĘCI I ZAPOMNIENIA”

W świat prozy Filipa Davida czytelnik wchodzi jak w przestrzeń fantastyczną, a jednak rzeczywistą, w której krążą postacie zarówno żywych, jak umarłych. *Dom pamięci i zapomnienia* kontynuuje literacką tradycję spod znaku Szymona Anskiego i Izraela Jozsuy Singera, w fascynujący sposób łącząc europejski romantyzm z mistyką żydowską.

Danuta Cirlić-Straszyńska

Tłumaczenie: Danuta Cirlić-Straszyńska

Seria: Meridian

Książka ukazała się dzięki wsparciu Fund for Central & East European Book Projects, Amsterdam

FERIDA DURAKOVIĆ „SERCE CIEMNOŚCI”

Najnowszy tom wierszy sarajewskiej poetki, Feridy Duraković, nosi tytuł *Serce ciemności* i jest z dotychczasowych polskich książek tej autorki najobszerniejszy. Zaprezentowane wiersze pochodzą z trzech tomików: *Serce ciemności* (1994), *Locus minoris – skłonność do Bośni jako melancholii* (2007) oraz *Jak deszcz w japońskich filmach* (2018). Otrzymujemy zatem przegląd z ostatniego ćwierćwiecza i możemy prześledzić różnorodność i ewolucję poetyckiej dykcji tej autorki. Duraković przyznaje otwarcie, że wybierając tytuł dla wojennego tomiku świadomie inspirowała się *Heart of Darkness* Josepha Conrada. W czasie wojny w Bośni z całą dotkliwą mocą zrozumiała znaczenie Conradowskiej metafory. Ponawiamy ten tytuł w najnowszym polskim wydaniu, gdyż mimo iż od wojennego wydania minęło już ćwierć wieku Conradowska syntagma ma szansę w polskiej odświeżeniu zostać obudowana nowym, bośniackim kontekstem najnowszej historii właśnie dzięki poezji Feridy Duraković.

W pejzażu współczesnej literatury bośniacko-hercegowińskiej Ferida Duraković jest postacią znaczącą, a jej idiom poetycki rozpoznawalny i mocny. Bośniacko-hercegowińskie pogranicze kultur, tradycji, religii, tak widoczne w Sarajewie, gdzie mieszka, to kapitał intelektualny tej autorki, źródło bogactwa oraz inspiracji dla twórczości, ale także, jak pokazała wojna w Bośni lat 90. XX wieku, trudne wyzwanie i wręcz śmiertelne zagrożenie. Mamy nadzieję, że nowy tom poezji Feridy Duraković ułatwi spotkanie polskich czytelników z autorką z Bośni, z jej odczytaniem meandrycznego biegu współczesnej historii oraz z jej wnikliwym komentarzem do konfliktów, przemocy, gier z tożsamością oraz kondycji świata doświadczonego (niedawnym?) szaleństwem nacjonalizmu. Dodatkowym walorem nowej książki jest dwujęzyczne wydanie wierszy: obok przekładu na język polski, otrzymujemy też bośniacki oryginał, gdyż książka została przygotowana przez Wydawnictwo Pogranicze w rozpoznawalnej już serii Inicjał. Autorką wyboru utworów, przekładu oraz posłowania jest Magdalena Koch.

Tłumaczenie: Magdalena Koch

Seria: Inicjał

Wydano z okazji 8. Festiwalu Miłosza

ELIAS CANETTI „KSIĘGA PRZECIWKO ŚMIERCI”

Księgi przeciwko śmierci Elias Canetti nigdy nie napisał. Pod datą 15 lutego 1942 roku zanotował: „Postanowiłem dziś, że będę spisywał swoje myśli przeciwko śmierci”. Śmierć utkwiała w nim w dniu, w którym utracił ojca. Miał wtedy siedem lat. Wcześniej zaczął żyć przeciwko śmierci. Na drugim biegunie był Novalis i życie rozumiane jako początek śmierci. Szedł pod prąd byciu-ku-śmierci Heideggera. Szedł za Hölderlinem z Hyperiona: „I ze związku istot zniknie śmierć”. Stał się człowiekiem głęboko religijnym, w sensie jaki sam nadawał temu słowu: poczucia związku ze zmarłymi. Wierzył, że w pozostających przy życiu są dusze zmarłych, potrzebujące pokarmu. Upatrując największe zagrożenie w przyzwyczajeniu się do śmierci, całe dorosłe życie przygotowywał się do napisania „Księgi”, w której miał z nią stoczyć ostateczną walkę. Przysięgi składane sobie po śmierci matki, setki wypisanych ołówków, tysiące kartek zapisków, z których jedna trzecia, czyli blisko dwa tysiące, dotyczyła tematu śmierci... I po kres jego dni niemożność napisania pierwszego zdania „Księgi”. Odszedł pozostawiwszy po sobie jedynie teczkę z kilkunastoma kartkami zatytułowaną Księga zmarłych oraz zapiski, w części publikowane w książkach, które sam przygotował do druku, w części niepublikowane, notowane odręcznie, codziennie, przez wszystkie lata współżycia ze śmiercią. Czy to mało? Oszczędne w słowa, skondensowane myśli, które latami obrabiał niby szlifierz kryształów. Wysoko cenił Pensées Pascala, uznając fragmentaryczność za właściwą formę myśli skierowanej przeciwko śmierci, władającej tym, co ujednocicone i zamknięte w całość. Taka jest Księga Elias Canettiego, powstała z wybranych zapisków z lat 1942–1994, absolutnie

wyjątkowe i fascynujące świadectwo poszukiwania przez pisarza tego jednego jedyne go zdania, które śmierci zadałoby śmierć.

Krzysztof Czyżewski

Tłumaczenie: Maria Przybyłowska

Seria: Meridian

Książka wydana przy wsparciu Austriackiego Forum Kultury w Warszawie

Przekład książki dofinansowany ze środków Goethe-Institut

IRENA VEISAITĖ „O GODNE ŻYCIE”

Tę książkę, pomyślaną jako wywiad-rzeka, powinien znać każdy, kto interesuje się historią Litwy ostatnich kilkudziesięciu lat. Irena Veisaitė jest jednym z najświetlejszych ludzi w naszym kraju, jest uosobieniem tolerancji i zdrowego rozsądku. Najwięcej uwagi poświęca kulturze, zwłaszcza teatrowi, i opozycji kulturalnej w okresie sowieckim. Czyni to z wyjątkową roztropnością, unikając skrajności i pustostawia, a przy tym wnikliwie rozpatruje także złożone kwestie filozoficzne.

Tomas Venclova

Profesor Irena Veisaitė podczas swoich wykładów o literaturach zachodnioeuropejskich dała nam, studentom, mocne fundamenty do zrozumienia myśli Zachodu. Teatr postrzega ona nie jako tanią rozrywkę, lecz jako sztukę wysoką i czyni starania, by na sceny litewskie trafiały ważne i głębokie dzieła. Jej tolerancja, szerokie horyzonty myślowe i szacunek dla praw człowieka w znacznym stopniu przyczyniły się do tego, by w Litwie *homo sovieticus* stał się *homo europaeus*.

Gintaras Varnas

Będąc w głębokim słowa tego rozumieniu człowiekiem pogranicza, Irena Veisaitė ze swojego życia czyni wielkie dzieło pedagogiki międzyludzkiego współistnienia. Z rozmowy-rzeki, jaką przeprowadził z nią Aurimas Švedas, wyłania się pasjonujący portret Nauczycielki – życia, pamięci, sztuki, wolności i empatii. Jest rzeczą niezwykłą, że hasło „Nigdy więcej!” po kataklizmie wojny i Zagłady, przez nią wcielane jest w życie pośród i razem z ludźmi, z którymi te doświadczenia przeżyła, z sąsiadami, w ojczystej Litwie; że nigdy nie odwróciła się od nich plecami, nie porzuciła swojego miejsca życia, nie stanęła po którejś ze stron konfliktu. Irena Veisaitė zmienia świat od wewnątrz, odbudowując mosty tam, gdzie zostały zerwane, i z tymi, którzy je zrywali, wierna prawdzie, bezkompromisowa w przeciwstawianiu się złu, a jednocześnie solidarna z ludźmi, ich cierpieniem i wolą przemianą.

Krzysztof Czyżewski

Tłumaczenie: Beata Kalęba

Seria: Ludzie pogranicza

Przekład książki zrealizowano dzięki wsparciu finansowemu Litewskiego

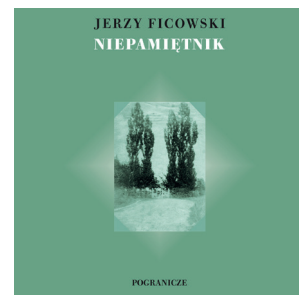
Institutu Kultury

JERZY FICOWSKI „NIEPAMIĘTNIK”

Niepamięć nie narzuca się nikomu, lubi przycupnąć pod kurzem, zaniemówić w szeptach głosów niepojętych albo płynąć w czółnach krwi starszej od naszych narodzin. Wystarczy jednak zahaczyć o nią, choćby drasnąć jej materię, snu nie prześnić, a coś się w niej odemknie, niby szpara z powiewem tęsknoty, coś jak wyjęte ze skrzynki na listy zaproszenie do podróży dalekiej. Rzadko kto bywa przygotowany do tej podróży tak jak Jerzy Ficowski, wtajemniczony w pierwieści, bywalec Zaocza, potrafiący odczytywać popioły i łączyć zawczas z poniewczasem, władający słowem wiernym niewysłowionemu i wyobraźnią zdolną pomieścić wszystko to, czego nie wie. Świat poznał jego podróże w głąb Niepamięci nieocalonego Brunona Schulza, zgładzonych Żydów i owianych tajemnicą Cyganów. Świat dotąd jeszcze nie poznał Niepamiętnika, czyli podróży Jerzego Ficowskiego w głąb Kraju Świętej Niepamięci. Jak to zwykle bywa, wiedzieliśmy niejedno o życiu autora Lewych stron widoków, ale nie znaliśmy jego Pradzieciństwa.

Krzysztof Czyżewski

GRIGORIJ KANOWICZ „BALLADA O MIASTECZKU

Grigorij Kanowicz to ostatni już pisarz, który z własnej pamięci opisuje świat żydowskich miasteczek we wschodniej Europie. Czyni to z niebywałą zmysłową plastycznością, nadając temu światu wiarygodność. To pozwala mu rzeźbić ludzkie losy w materiałach przyrody i społecznych stosunków. Dzięki temu żydowski świat duchowy może być wskrzeszany w całym swoim bogactwie i niepowtarzalności. Polski czytelnik mógł poznać jego najważniejsze książki: *Koziołek za dwa grosze*, *Łzy i modlitwy głupców*, *Nie odwracaj twarzy od śmierci*, *Park niepotrzebnych Żydów*.

Ballada o miasteczku to autobiograficzna powieść dziećmiędziesięcioletniego już dzisiaj pisarza. Ugruntowują się w niej wszystkie fabuły jego poprzednich książek, tu też odszukać można źródła tak specyficznie żydowskiej mądrości jego prozy, ich dramatycznego duchowego klimatu przedziwnie idącego w parze z losem, na który trzeba się godzić. Dopiero poznanie *Ballady o miasteczku*, będącej nade wszystko portretem matki autora, pozwoli na naprawdę głębokie wejście w świat jego poprzednich dzieł. Jest to książka dla powieściopisarstwa Grigorija Kanowicza niejako założycielska.

Piotr Matywiecki

Tłumaczenie: Andrzej Morski

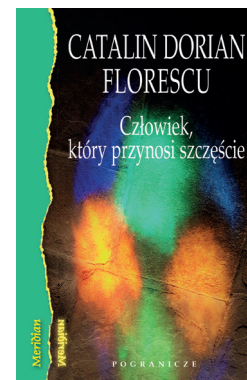
Seria: Meridian

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

CATALIN DORIAN FLORESCU „CZŁOWIEK, KTÓRY PRZYNOŚI SZCZĘŚCIE”

Niezwykle pasjonująca saga rodzinna Catalina Doriana Florescu z Banatu, znanego już polskiemu czytelnikowi z obsypanej nagrodami powieści *Jacob postanawia kochać*. Główny bohater Ray opowiada dzieje swojego dziadka w Nowym Jorku na przełomie wieków XIX i XX, gdzie sam znacznie później spotka główną bohaterkę, Elenę, opowiadającą z kolei o życiu swojej rodziny w delcie Dunaju. Dziadek, dziecko niczyje o wielu imionach, od dzieciństwa przebywa w ubogich dzielnicach dolnego Manhattanu, wychowywany przez ulicę. Matka Eleny jako młoda dziewczyna zapada na trąd i umieszczona zostaje w kolonii dla trędowatych. Na szczęście spotyka tam starszą od siebie, opiekuńczą przyjaciółkę. Po pewnym czasie zakochuje się w innym chorym i z tego związku rodzi się Elena, odebrana matce i tułająca się po rodzinach zastępczych. Matka Eleny nienawidziła swojego rodzinnego kraju; jej marzeniem było dostać się do Nowego Jorku. Córka spełnia to życzenie w bardzo oryginalny i jednocześnie dramatyczny sposób. W tej od początku do końca trzymającej w napięciu opowieści, zanurzonej w smudze cierpienia i ludzkich tragedii, los daje jednak bohaterom szansę spotkania „człowieka, który przynosi szczęście”.

Maria Przybyłowska

Tłumaczenie: Maria Przybyłowska

Seria: Meridian

Książka ukazała się dzięki dofinansowaniu Rumuńskiego Instytutu Kultury w Bukareszcie

IVAN ČOLOVIĆ „ŚMIERĆ NA KOSOWYM POLU”

Agon historii i wieczności uwolniony przez klęskę, która od czasów średniowiecza do dziś chce być zwycięska, staje się przedmiotem przenikliwej eksploracji Ivana Čolovića. Książka wieńcząca jego wieloletnie zmagania z kosowskim fantomem otrzymała wielce znamienity tytuł *Śmierć na Kosowym Polu. Historia mitu kosowskiego*. Zaglądamy w głąb psyche ludzi, środowisk i narodów naznaczonych mitem kosowskim, niezależnie od tego, czy są jego wyznawcami, czy też adwersarzami. Samo poznanie historii mitu podważa nieuchronność jego trwania w powtarzających się i niezmiennie fatalistycznych inkarnacjach. Od chwili ukazania się tej książki nic w życiu mitu kosowskiego nie jest takie, jakie było. Čolović rzuca wyzwanie wiecznemu trwaniu mitu politycznego, który to, co historyczne, przemieniał w bieg ziemskich zdarzeń po zamkniętych kręgach. Śmierć otrzymuje swoją historię. Psyche przegląda się w zwierciadle. Obie boginie wieczności skonfrontowane zostają z ziemską rzeczywistością i spojrzeniem z dystansu. Zdetronizowane przez nie fakty i obce spojrzenia nabierają na nowo esencjonalności. Narcyz dowiadyuje się, jak widzą go inni, pojmując, że kartki

wydarłe przez niego z księgi żywota przetrwały, a to, co opowiedział po swojemu, podlega krytycznej analizie.

Śmierć na Kosowym Polu zajmuje szczególne miejsce w dziele badacza Ivana Čolovicia i w jego obywatelskiej postawie. Mamy do czynienia z książką zaangażowanego intelektualisty, który z podziwu godną naukową determinacją wypowiedział walkę „terrorowi kultury” w służbie dyktatorów i ideologicznych demagogów, terrorowi odpowiedzialnemu za tworzenie i upowszechnianie destrukcyjnej „mitopolityki”.

Krzysztof Czyżewski

Przekład: Zofia Dimitrijević, Agnieszka Łasek, Magdalena Petryńska, Małgorzata Wierzbicka
Przekład książki zrealizowano dzięki wsparciu finansowemu Ministerstwa kultury i informacji Republiki Serbii.

Książka ukazała się dzięki wsparciu Fund for Central & East European Book Projects, Amsterdam

Seria: Ornamenty historii

ROMANTYZM W LITERATURZE I KULTURZE PO 1989 ROKU. MAPOWANIE RECEPCJI.

**Pod redakcją: Danuty Zawadzkiej, Krzysztofa Andruczyka,
Magdaleny Dudzińskiej, Moniki Justyny Roman**

Liczne w ostatnich latach publikacje książkowe i czasopiśmienne dobrze ugruntowały przeświadczenie o żywotności romantyzmu w kulturze współczesnej – nie tylko literaturze, co chciałbym wyraźnie podkreślić także w perspektywie recenzowanej publikacji. Zgromadzone w tomie studia i szkice ukazują właśnie ów wieloaspektowy, nieoczywisty często system nawiązań, mniej czy bardziej wyraźnych odniesień do romantyzmu, a także przeformułowań żywotnego wciąż paradygmatu w obszarze różnych sztuk. To pierwsza konstatacja po lekturze inspirującej całości.

Druga wiąże się z propozycjami czytania romantyzmu we współczesności właśnie, współczesnymi narzędziami badawczymi (inspiracje studiami postkolonialnymi, geopoetyką, gender studies), a także proponowanym w niektórych tekstach ujęciem interdyscyplinarnym, poszerzającym znacząco ogląd zjawiska. To połączenie – namysłu nad nową obecnością romantyzmu w naszej współczesności z zastosowaniem nowszych narzędzi badawczych – dało interesujący, wieloaspektowo interpretowany obraz recepcji tradycji romantycznej, równocześnie wyzwalając kolejne impulsy w dalszych badaniach nad romantyzmem we współczesności.

Z recenzji prof. dr hab. Arkadiusza Bagłajewskiego

Zbiór studiów i szkiców pod redakcją Danuty Zawadzkiej, Krzysztofa Andruczyka, Magdaleny Dudzińskiej i Moniki Justyny Roman przynosi kolejną próbę zdiagnozowania i odczytania nawiązań do romantyzmu w polskiej literaturze i kulturze [...] Po 1989 roku dialog z romantyzmem toczył się w zupełnie nowym kontekście i przynosił rozpoznania (dotyczące zarówno czasów obecnych, jak i epoki

rozbiorów) w większym lub mniejszym stopniu nowe, odmienne. Także decyzja autorów Romantyzmu w literaturze i kulturze po 1989 roku, aby zająć się wspomnianym zjawiskiem na obszarze literatury, kultury, a także w zakresie problematyki pamięci oraz wielorako rozumianej recepcji ma swoje wartościowe konsekwencje, gdyż pozwoliła nie ograniczać się do analiz samego piśmiennictwa, ale pokazać cechę szczególną romantycznego oddziaływania – jego skłonność do wpływania na możliwie najszersze pola ludzkiej aktywności kulturalnej i społecznej.

Z recenzji dr hab. Jerzego Borowczyka, prof. UAM

Wydanie publikacji sfinansowano ze środków Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku przyznanych w ramach projektu Badania Młodych Naukowców

NAGRODY

- Krzysztof Czyżewski został jednym z laureatów XXVIII Nagrody Literackiej Prezydenta Miasta Białegostoku im. Wiesława Kazaneckiego. Uhonorowany za całokształt twórczości ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego zbioru miniatur poetyckich „Żegaryszki”.
Do 59. Konkursu PTWK Najpiękniejsze Książki Roku 2018 zgłoszono 204 publikacje opracowane przez polskich twórców (ilustratorów, grafików, typografów). „Żegaryszki” autorstwa Krzysztofa Czyżewskiego otrzymały wyróżnienie w kategorii literatura piękna. Uroczystość wręczenia nagród i wyróżnień laureatom konkursu odbyła się podczas 10. Warszawskich Targów Książki 23 maja 2019 roku.
- Dragan Velikić otrzymał europejską nagrodę literacką „Vilenica”. Dragan Velikić jest autorem książek „Lufcik” i „Śladami” wydanych przez Oficynę Pogranicze. Nagroda Vilenica – nagroda literacka przyznawana co roku przez Związek Pisarzy Słoweńskich pisarzom pochodzącym z Europy Środkowej. Wręczana jest podczas wrześniowego festiwalu literackiego odbywającego się w jaskini Vilenica na Krasie. Wręczenie nagrody odbyło się 11 września 2019 w Vilenici.
- „Cud” Josefa Škvoreckiego został nagrodzony przez „Literaturę na świecie”.
- Georgi Gospodinov – pisarz, którego książki wydała Oficyna Pogranicze został laureatem Literackiej Nagrody Europy Środkowej Angelus 2019.
- Joanna Lisek została laureatką tegorocznej Nagrody im. Józefa A. Gierowskiego i Chonego Šhmeruka za wydaną w Oficynie Pogranicza książkę „Kol isze – głos kobiet w poezji jidysz (od XVI w. do 1939 r.)”.
Joanna Lisek znalazła się wśród finalistów Nagrody imienia Prof. Tadeusza Kotarbińskiego za wydaną w Oficynie Pogranicza książkę „Kol isze – głos kobiet w poezji jidysz (od XVI w. do 1939 r.)”. Gala wręczenia nagrody odbyła się 24 listopada 2019 w Filharmonii Łódzkiej.

SPOTKANIA AUTORSKIE

- 12 lutego 2019 w Księgarni Czuły Barbarzyńca w Warszawie odbyło się spotkanie z Andrzejem S. Jagodzińskim – tłumaczem książki „Cud” Josefa Škvoreckiego.

- 4 marca 2019 roku odbyło się spotkanie autorskie z nominowanymi do XXVIII Nagrody Literackiej Prezydenta Miasta Białegostoku im. Wiesława Kazanecznego za najlepszą książkę 2018 roku. W spotkaniu udział wzięli Piotr Janicki, Iwona Menzel, Piotr Nesterowicz i Krzysztof Czyżewski. Wieczór poprowadziła Miłka Malzahn z Radia Białystok.
- 16 marca 2019 w Poznaniu odbył się wieczór autorski Krzysztofa Czyżewskiego wokół zbioru haiku, pt. „Żegaryszki”.
- 28 marca 2019 w Olsztynie odbyło się współorganizowane przez Fundację Borussia oraz Litewski Instytut Kultury «Spotkanie z poezją litewską. Książki – poeci – tłumaczk”. Spotkanie było świętem przekładu literackiego – z okazji ukazania się w Polsce trzech nowych, obszernych zbiorów poezji litewskiej: „Pokój bez wstępu” Nijolė Miliauskaitė w przekładzie Aliny Kuzborskiej i Agnieszki Rembiałkowskiej (2017, Pogranicze), „Zastrzegam sobie prawo do milczenia” Eugenijusa Ališanka w przekładzie Pauliny Ciuckiej (2018, WBPi-CAK) oraz „Stół góra ołtarza” Vladasa Braziūnasa w przekładzie Agnieszki Rembiałkowskiej (2018, Pogranicze). W spotkaniu wzięli udział litewscy autorzy: Eugenijus Ališanka i Vladas Braziūnas oraz tłumaczki Paulina Ciucka i Agnieszka Rembiałkowska. Dyskusję moderowała literaturoznawczyni i tłumaczka dr Alina Kuzborska.
- Spotkania z Joanną Lisek wokół książki „Kol isze – głos kobiet w poezji jidysz” odbyły się: 31 stycznia w Żydowskim Instytucie Historycznym, 22 stycznia w JCC w Krakowie, 17 stycznia w Klubie Proza we Wrocławiu, 15 marca w Centrum Dialogu im. Marka Edelmana w Łodzi, 8 marca w Książnicy Pomorskiej, 16 kwietnia w Poznaniu.
- 28 maja 2019 w Austriackim Forum Kultury w Warszawie odbyło się spotkanie poświęcone “Księżde przeciwko śmierci” Eliasza Canettiego.
- 6 lipca 2019, w ramach Miesiąca Spotkań Autorskich we Wrocławiu, odbyło się spotkanie z Catalin Dorian Florescu.
- Wydawnictwo “Pogranicze” prezentowało książki na Targach Książki w Białymstoku oraz na 8. Międzynarodowych Targach Książki/Festiwalu literackim “Na pograniczu kultur”.

RAPORT FINANSOWY

WPROWADZENIE DO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO

Dane identyfikujące jednostkę		
Firma, siedziba albo miejsce zamieszkania		
Nazwa firmy	Fundacja Pogranicza	
Siedziba	Województwo	Podlaskie
	Powiat	Sejny
	Gmina	Sejny
	Miejscowość	Sejny
Adres		
Adres	Kod kraju	PL
	Województwo	Podlaskie
	Powiat	Sejny
	Gmina	Sejny
	Ulica	Piłsudskiego
	Nr budynku	37
	Nr lokalu	
	Miejscowość	Sejny
	Kod pocztowy	16-500
Poczta	Sejny	
NIP	8441098831	
KRS	0000178248	
Wskazanie okresu objętego sprawozdaniem finansowym	Data od	2019-01-01
	Data do	2019-12-31
Założenie kontynuacji działalności	Wskazanie, czy sprawozdanie finansowe zostało sporządzone przy założeniu kontynuowania działalności gospodarczej przez jednostkę w dającej się przewidzieć przyszłości	TAK
	Wskazanie, czy nie istnieją okoliczności wskazujące na zagrożenie kontynuowania przez nią działalności	TAK

Zasady (polityka) rachunkowości. Omówienie przyjętych zasad (polityki) rachunkowości, w zakresie w jakim ustawa pozostawia jednostce prawo wyboru, w tym: metod wyceny aktywów i pasywów (także amortyzacji)
Fundacja sporządza sprawozdanie finansowe dla organizacji pozarządowych, określonych w art. 3 ust. 2 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zgodnie z załącznikiem 6 do ustawy o rachunkowości.
ustalenia wyniku finansowego
<p>Fundacja stosuje następujące metody wyceny:</p> <p>a) Wartości niematerialne i prawne wycenia się według cen nabycia lub kosztów wytworzenia pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne.</p> <p>b) Środki trwałe wycenia się według: cen nabycia (zakupu), kosztów wytworzenia pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne. Środki trwałe amortyzowane są według metody liniowej.</p> <p>c) Książki z darowizn rzeczowych jako aktywa trwałe o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok ujmowane są na koncie „Zbiory biblioteczne”. Stanowią one głównie nisko cenne środki trwałe, a ich amortyzacji dokonuje się jednorazowo. Darowizny rzeczowe wycenia się według ceny sprzedaży takiego samego lub podobnego przedmiotu, gdy nie jest możliwe ustalenie ceny sprzedaży netto danego składnika aktywów, określana jest jego wartość godziwa.</p> <p>d) Rzeczowe składniki aktywów obrotowych-według kosztu wytworzenia nie wyższych od cen ich sprzedaży netto na dzień bilansowy. Wartość magazynu została skorygowana do 50% wartości cen sprzedaży książek, ponieważ upust przy sprzedaży dla hurtowni wynosi 50% ceny.</p> <p>e) Należności wycenia się w kwotach wymagalnej zapłaty.</p> <p>f) Środki pieniężne w PLN wykazuje się w wartości nominalnej. Posiadane środki w EUR i USD wyceniane są według kursu średniego NBP z dnia poprzedzającego dzień wyceny.</p> <p>g) Fundusze własne ujmuje się w księgach rachunkowych w wartości nominalnej, według ich rodzajów i zasad określonych przepisami prawa i statutu.</p> <p>h) Zobowiązania wycenia się w kwotach wymagalnej zapłaty.</p> <p>i) Rozliczenia międzyokresowe przychodów obejmują w szczególności wartość otrzymanych dotacji w części przypadającej na przyszłe okresy sprawozdawcze.</p>
ustalenia sposobu sporządzenia sprawozdania finansowego
Wynik finansowych ustalany jest z uwzględnieniem wyodrębnienia rodzajów działań określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zgodnie z załącznikiem nr 6 do ustawy o rachunkowości.
pozostałe

**BILANS ZGODNIE Z ZAŁĄCZNIKIEM NR 6 DO USTAWY
O RACHUNKOWOŚCI**

		Kwota na dzień kończący bieżący rok obrotowy	Kwota na dzień kończący poprzedni rok obrotowy	Przekształcone dane porównawcze za poprzedni rok obrotowy
AKTYWA RAZEM		5863795	5967779	-
A.	Aktywa trwałe	5275702	5461806	-
I.	Wartości niematerialne i prawne	0	0	-
II.	Rzeczowe aktywa trwałe	5275702	5461806	-
III.	Należności długoterminowe	0	0	-
IV.	Inwestycje długoterminowe	0	0	-
V.	Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	0	0	-
B.	Aktywa obrotowe	588093	505973	-
I.	Zapasy	353114	345495	-
II.	Należności krótkoterminowe	84005	61932	-
III.	Inwestycje krótkoterminowe	145347	93286	-
IV.	Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	5627	5260	-
C.	Należne wpłaty na fundusz statutowy	0	0	-
PASYWA RAZEM		5863795	5967779	-
A.	Fundusz własny	1379811	1238642	-
I.	Fundusz statutowy	1238642	1142534	-
II.	Pozostałe fundusze	0	0	-
III.	Zysk (strata) z lat ubiegłych	0	0	-
IV.	Zysk (strata) netto	141169	96108	-
B.	Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	4483984	4729137	-
I.	Rezerwy na zobowiązania	0	0	-
II.	Zobowiązania długoterminowe	0	6000	-
III.	Zobowiązania krótkoterminowe	35111	187849	-
IV.	Rozliczenia międzyokresowe	4448873	4535288	-

RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT ZGODNIE Z ZAŁĄCZNIKIEM NR 6 DO USTAWY O RACHUNKOWOŚCI

		Kwota na dzień kończący bieżący rok obrotowy	Kwota na dzień kończący poprzedni rok obrotowy	Przekształcone dane porównawcze za poprzedni rok obrotowy
RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT				
A.	Przychody z działalności statutowej	965508	727428	-
I.	Przychody z nieodpłatnej działalności pożytku publicznego	699771	488006	-
II.	Przychody z odpłatnej działalności pożytku publicznego	265737	239422	-
III.	Przychody z pozostałej działalności statutowej	0	0	-
B.	Koszty działalności statutowej	978405	752852	-
I.	Koszty nieodpłatnej działalności pożytku publicznego	712668	513430	-
II.	Koszty odpłatnej działalności pożytku publicznego	265737	239422	-
III.	Koszty pozostałej działalności statutowej	0	0	-
C.	Zysk (strata) z działalności statutowej (A - B)	-12897	-25424	-
D.	Przychodzi z działalności gospodarczej	0	0	-
E.	Koszty działalności gospodarczej	0	0	-
F.	Zysk (strata) z działalności gospodarczej (D - E)	0	0	-
G.	Koszty ogólne zarządu	18764	14886	-
H.	Zysk (strata) z działalności operacyjnej (C + F - G)	-31661	-40310	-
I.	Pozostałe przychody operacyjne	175686	157580	-
J.	Pozostałe koszty operacyjne	5	6166	-
K.	Przychody finansowe	1427	194	-
L.	Koszty finansowe	4277	15191	-
M.	Zysk (strata) brutto (H + I - J + K - L)	141170	96107	-
N.	Podatek dochodowy	2	0	-
O.	Zysk (strata) netto (M - N)	141168	96107	-

DODATKOWE INFORMACJE I OBJAŚNIENIA ZGODNIE Z ZAŁĄCZNIKIEM NR 6 DO USTAWY O RACHUNKOWOŚCI

1)	Informacje o wszelkich zobowiązaniach finansowych, w tym z tytułu dłużnych instrumentów finansowych, gwarancji i poręczeń lub zobowiązań warunkowych nieuwzględnionych w bilansie, ze wskazaniem charakteru i formy wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo;	
	Organizacja nie posiada żadnych zobowiązań z tytułu dłużnych instrumentów finansowych, gwarancji i poręczeń lub zobowiązań warunkowych nieuwzględnionych w bilansie.	
2)	Informacje o kwotach zaliczek i kredytów udzielonych członkom organów administrujących, zarządzających i nadzorujących, ze wskazaniem oprocentowania, głównych warunków oraz wszelkich kwot spłaconych, odpisanych lub umorzonych, a także zobowiązań zaciągniętych w ich imieniu tytułem gwarancji i poręczeń wszelkiego rodzaju, ze wskazaniem kwoty ogółem dla każdej kategorii;	
	Fundacja nie udziela kredytów członkom organów administrujących, zarządzających i nadzorujących, a także nie ma zobowiązań zaciągniętych w ich imieniu tytułem gwarancji i poręczeń wszelkiego rodzaju.	
3)	Uzupełniające dane o aktywach i pasywach;	
	Aktywa	5863795,05
	<u>Aktywa trwałe:</u>	
	Budynki, lokale i obiekty inżynierii lądowej i wodnej	5159254,39
	Urządzenia techniczne i maszyny	11578,20
	Inne środki trwałe	104869,00
	<u>Zapasy:</u>	
	Produkcja w toku (książki)	17741,73
	Produkty gotowe (wartość książek pomniejszona o odpis z aktualizacji wyceny)	326437,00
	Magazyn książek archiwalnych	8935,50
	<u>Należności krótkoterminowe obejmują:</u>	
	Należności od pozostałych jednostek	83230,02
	Należności z tytułu podatków	775,32
	<u>Inwestycje krótkoterminowe obejmują:</u>	
	Środki pieniężne zgromadzone na rachunkach bankowych i w kasie	145347,10
	Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe (ubezpieczenie mienia)	5626,79
	Pasywa	5863795,05
	<u>Kapitał własny składa się z:</u>	
	Fundusz statutowy	1238642,09
	Wynik finansowe za rok obrotowy	141168,55
	<u>Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania obejmują:</u>	
	Zobowiązania z tytułu pożyczek	0,00

	Zobowiązania z tytułu dostaw	35110,76	
	Zobowiązania z tytułu ubezpieczeń społ. i podatków	0,00	
	Niewypłacone wynagrodzenia UZ i UD	0,00	
	Pozostałe zobowiązania	0,00	
	Rozliczenia międzyokresowe przychodów	4448873,65	
4)	Informacje o strukturze zrealizowanych przychodów ze wskazaniem ich źródeł, w tym w szczególności informacje o przychodach wyodrębnionych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, oraz informacje o przychodach z tytułu składek członkowskich i dotacji pochodzących ze środków publicznych;		
	Przychody działalności statutowej nieodpłatnej	699771,35	72,48
	Wpłaty 1% podatku	8846,30	
	Darowizny	58155,28	
	Zbiórka publiczna	10212,62	
	Dotacje MKiDN	106000,00	
	Dotacje Urzędu Marszałkowskiego	20000,00	
	Dotacja Stowarzyszenie Suwalsko-Sejneńska LGD	41321,00	
	Dotacja Agreement number: 823803 – DisTerrMem – H2020-MSCA-RISE-2018	25780,20	
	Dotacja Office of the Victor Pinchuk Foundation	188610,00	
	Dotacja Institut fur die Wissenschaften vom Menschen	64207,74	
	Pozostałe przychody	176638,21	
	Przychody działalności statutowej odpłatnej	265737,18	27,52
	<u>Działalność wydawnicza:</u>	191637,00	
	sprzedaż wydawnictw	107127,80	
	dotacje MKiDN do książek	5000,00	
	dotacje MKiDN rozliczane w czasie	1765,80	
	dofinansowanie do książek	39497,79	
	pozostałe przychody wydawnictwa	38245,61	
	Bilety na wystawę	16879,19	
	Warsztaty pogranicza	57220,99	
	Razem przychody działalności statutowej	965508,53	100,00
	Pozostałe przychody finansowe (głównie dodatnie różnice kursowe)	1427,32	
	Pozostałe przychody operacyjne-dotacje z poprzednich okresów rozliczane w czasie.	175686,43	
	Razem przychody	1142622,28	

5)	Informacje o strukturze poniesionych kosztów;		
	Struktura poniesionych kosztów		
	<u>Koszty działalności statutowej:</u>		
	Koszty zadań statutowych nieodpłatnych	712668,07	65,07%
	Koszty zadań statutowych odpłatnych	265737,18	30,34%
	Koszty zarządu	18764,39	1,89%
	Koszty finansowe – głównie odsetki bankowe	4277,50	1,93%
	Pozostałe koszty operacyjne	4,59	0,78%
	Suma kosztów	1001451,73	100%
	<p>Koszty administracyjne nie stanowiące rozliczenia projektów, są rozliczane na zasadzie podziału procentowego kosztów przypisanych do poszczególnych rodzajów działalności. W 2019 roku sposób przyporządkowanie ogólnych kosztów administracyjnych do poszczególnych rodzajów działalności przedstawiał się następująco:</p> <ul style="list-style-type: none"> - koszty działalności odpłatnej – 33% (na podstawie proporcji przychodów z działalności odpłatnej z roku poprzedniego), - koszty działalności nieodpłatnej – 61% (na podstawie proporcji przychodów z działalności nieodpłatnej z roku poprzedniego), - koszty zarządu – 6% (na podstawie proporcji powierzchni biura do całości obiektu – ustalony procent jest stały na każdy rok). 		
6)	Dane o źródłach zwiększenia i sposobie wykorzystania funduszu statutowego;		
	Fundusz statutowy jest zwiększany przez dodatni wynik finansowy netto za poprzedni rok obrotowy o kwotę 96.107,78 i wynosi 1.238.642,09 fundusz służy do finansowania działalności statutowej Fundacji.		
7)	Jeżeli jednostka posiada status organizacji pożytku publicznego, zamieszcza w informacji dodatkowej dane na temat uzyskanych przychodów i poniesionych kosztów z tytułu 1% podatku dochodowego od osób fizycznych oraz sposobu wydatkowania środków pochodzących z 1% podatku dochodowego od osób fizycznych;		
	<p>Fundacja posiada statut organizacji pożytku publicznego. Przychody 1% podatku dochodowego od osób fizycznych za 2019 rok wyniosły 8.846,30 zł. Fundacja nie poniosła kosztów związanych z uzyskaniem tego przychodu. Środki pozyskane z 1% zostały wydatkowane na częściowe sfinansowanie wkładu własnego w realizowanym projekcie działalności nieodpłatnej pożytku publicznego:</p> <ul style="list-style-type: none"> - druk i tłoczenie płyty oraz wydanie materiałów promocyjnych i publikacji do projektu Rodzinne Skarby. Kolekcja Filmowa. Umowa nr 05002/19/FPK/NCK – 8.846,30 zł. 		
8)	Inne informacje niż wymienione w pkt 1-7, jeżeli mogłyby w istotny sposób wpłynąć na ocenę sytuacji majątkowej i finansowej oraz wynik finansowy jednostki, w tym dodatkowe informacje i objaśnienia wymienione w załączniku nr 1 do ustawy, o ile mają zastosowanie do jednostki.		
	<p>Fundacja otrzymała darowizny od osób prywatnych, firm i instytucji, przeznaczyła je na działanie statutowe w zakresie edukacji i działalności kulturalnej. Informację o otrzymanych darowiznach upubliczniamy w ramach ujawnienia całego sprawozdania finansowego. Uzyskała ze zbiórki publicznej kwota 10.212,62 zł, została wydatkowana na bieżące utrzymanie obiektów Fundacji (energię i materiały eksploatacyjno-remontowe, czynsz, ubezpieczenie budynków i prace porządkowe). Fundacja w 2011 r. zakończyła inwestycje w ramach projektu PL0346 „Międzykulturowego Centrum Dialogu w Krasnogrudzie” dotowanego z Funduszy Norweskich i EOG, Promesy MKiDN oraz środków własnych. W związku z tą inwestycją Fundacja w 2010 r. zaciągnęła krótkoterminową pożyczkę w wysokości 600.000,00 zł na finansowanie części wkładu własnego, którą zwiększono aneksem w 2011 do 700.000,00 zł i przekształcono w długoterminową. W lipcu 2019 kwotą 87.887,12 zł pożyczka została całkowicie spłacona.</p>		

